

МУЗИКА
та мистецтво
СЛОВА

**СУМСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

МУЗИКА ТА МИСТЕЦТВО СЛОВА

Методичний посібник

Суми - 2010

УДК 78
ББК 74.266.7

Серія "Методичний камертон"
започатковано з метою надання методичної допомоги
вчителям музичного мистецтва та керівникам гуртків музично-
естетичного профілю

Рекомендовано до друку
рішенням кафедри теорії та методики виховання
Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.
Протокол №5 від 10.11.2010.

Рецензенти:

Заболотний І.П., професор, Заслужений діяч України, Завідувач кафедрою теорії, методики музичного виховання та хорового диригування Сум ДПУ ім. А.Макаренка;

Серих Л.В., к.п.н., доцент кафедри теорії та методики виховання Сумського ОШПО

Музика та мистецтво слова: методичний посібник / Упорядники: Бубнова І.С., Сердюк О.П. – Суми: ОШПО, 2010. - 60 с.

У посібнику розглянуті теоретико-методичні основи викладання теми I семестру 5-го класу "Музика та мистецтво слова". Пропонується календарно-тематичне планування змісту уроків та розробки уроків вчителів музики області за названою темою.

Представлені матеріали розроблені відповідно до навчальної програми з музичного мистецтва для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів (авторів Б. Фільц, І. Белової, Г. Букреєвої, М. Демчишин, Л. Масол, та інш.).

Посібник стане в нагоді вчителям музичного мистецтва, методистам, що опікуються проблемами викладання музичного мистецтва та студентам відповідного фаху.

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ I. Теоретико-методичні основи викладання теми	5
Розділ II. Календарно-тематичне планування навчальної роботи у I семестрі 5класу.....	15
Розділ III. Розробки уроків з теми "Музика та мистецтво слова"	20
Домніч О.Є. "Ода пісні"	20
Домніч О.Є. «Пісні без слів»	22
Яцун С.М. «Нове життя пісні».....	24
Яцун С.М. Кантата.....	27
Молибог Л.М. Літературна основа опери.....	30
Хожай С.М. Тема козацтва у творчості Марусі Чурай та Миколи Лисенка.....	34
Старицька У.В. Літературна основа опери	37
Бойко І.М. Літературна основа балету.....	40
Бойко І.М. Від пісні до симфонії.....	43
Чернова Н.М. Чарівні звуки. Музикант-чарівник.....	45
Новікова В.Музика в байка.....	47
Чернова Н.М. Квартет.....	49
Сердюк О.П. Чарівні сили музики	51
Молибог Л.М. Музика екрану.....	53
Хожай С.М. Тематичне оцінювання №2.....	55
Література.....	60

ВСТУП

Навчальна програма з музичного мистецтва для 5 класу спрямована на усвідомлення учнями внутрішніх зв'язків музики з літературою та образотворчим мистецтвом.

Важливо, щоб учні усвідомили, що музика, література та образотворче мистецтво мають різноманітні явні та внутрішні взаємозв'язки та що розуміння одного з мистецтв допомагає глибше розуміти інші. А розуміння мови та змісту творів мистецтва як відображення навколишнього світу дає змогу кожній особистості сприймати цей світ в усій його багатоманітності, орієнтуватися та усвідомлювати своє місце в ньому. Сприймання, порівняння та інтерпретація творів різних видів мистецтва сприятимуть розвитку асоціативного мислення та поліхудожньому вихованню учнів, спонукатимуть учнів до спроб відображення своїх вражень, почуттів та бачення навколишнього світу у власній творчій діяльності і цим збагачуватимуть його особистість.

Вивчення музики у зв'язку з літературою і образотворчим мистецтвом є важливою частиною того фундаменту, на якому будується тематичний зміст 5-8 класів. Починаючи з 5 класу одним із спеціальних завдань музичних занять є розширення не лише власне музичного, але в цілому художнього кругозору учнів. У свою чергу це збагачує сприймання, пізнання музики і, головне, створює основу для глибшої і ефективнішої виховної дії уроків музичного мистецтва.

Програма занять в основній школі, і зокрема в 5 класі, ґрунтується на розвитку і збагаченні принципів положень, висунутих в програмі початкових класів. Так, головний напрям, надзадача уроків музики в загальноосвітній школі - збагнення школярами взаємозв'язків музики і життя - отримує подальший розвиток: завдяки зіставленню з іншими видами мистецтва розгляд зв'язків музики з життям стає більш поглибленим і широким; збагачується уявлення школярів про специфіку музично-образного віддзеркалення світу, про закономірності музики.

Тема I семестру "**Музика та мистецтво слова**" зосереджена на виявленні зв'язків між музичним мистецтвом та літературою, які деякою мірою розкривалися перед учнями в процесі засвоєння навчального матеріалу на уроках музики в початковій школі. Протягом вивчення даної теми у п'ятому класі учні мають отримати систематизовану та узагальнену інформацію щодо взаємозв'язку цих видів мистецтва.

Протягом перших 8-ми уроків семестру учням будуть представлені такі музичні жанри, як пісня, інструментальна п'єса ("пісня без слів"), варіації, кантата, опера, балет, симфонія, які певною мірою створюються за участю літератури.

На 9-14-му уроках I семестру учні познайомляться з деякими жанрами літератури (казка, байка, оповідання, повість, додатково - роман), а також кіно, зміст яких зосереджений навколо музики, музикантів, музичних інструментів. Слід акцентувати увагу учнів на тому, що таких творів у різних жанрах літератури, на сторінках яких ми зустрічаємося з музикою, є дуже багато. Запропоновані учням на цих уроках домашні завдання щодо наведення прикладів літературних творів про музику і музикантів допоможуть їм переконатися у великій кількості та різноманітності таких творів.

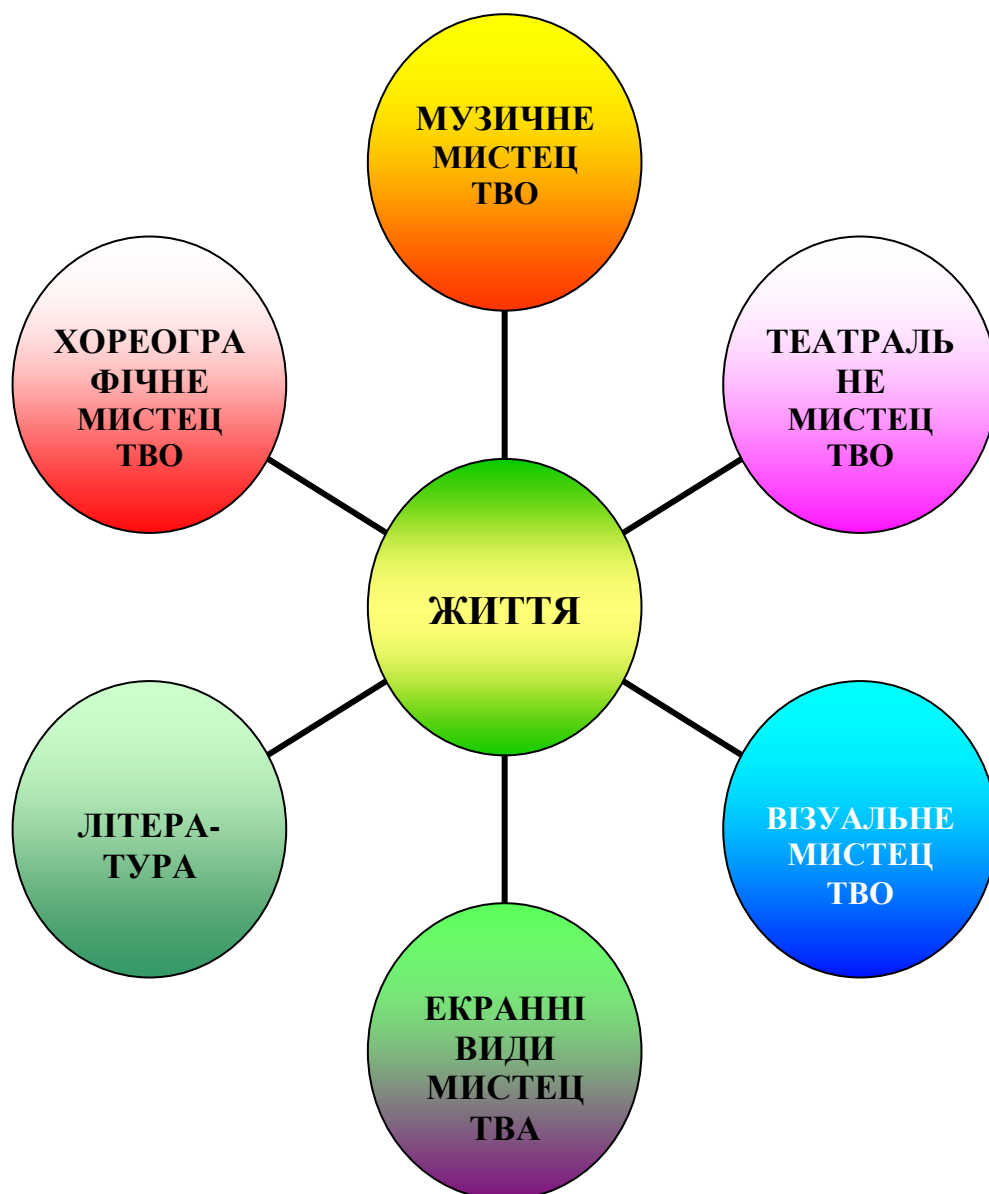
Завдання вчителя полягає в тому, щоб спрямувати учнів на усвідомлення взаємозв'язку та взаємозалежності музичного мистецтва і літератури на прикладах зазначених жанрів, а також на усвідомлення життя як першооснови будь-якого виду мистецтва та кожного твору зокрема.

Що стосується 9-15-го уроків семестру, то поряд із читанням (прослуховуванням) літературних творів чи їх фрагментів твори музичного мистецтва - їх прослуховування, інтерпретація та виконання - мають залишатися в центрі уваги кожного уроку (*уроку музичного мистецтва*). Це, водночас, допоможе учням повною мірою зрозуміти суть запропонованих програмою літературних творів.

Засвоєння школярами змісту програми багато в чому залежить від того, чи знає вчитель особливості методики, чи враховує він психологію підлітків. У дітей у цьому віці виявляється прагнення до самопізнання, самоствердження, особливе значення набуває спілкування в будь-якій діяльності, у тому числі учбовій. Школярі-підлітки характеризуються ширшими пізнавальними можливостями, збільшеним інтересом до життєвих, соціальних явищ.

Програма з музичного мистецтва не може не враховувати ці об'єктивні чинники. Її зміст будується так, щоб самі п'ятикласники могли відчувати перехід до нового, вищого рівня опанування музичної культури. Нове полягає в тому, що об'єктом пізнання виступає мистецтво в цілому: музика розглядається в безпосередньому зв'язку з літературою і образотворчим мистецтвом. Нагадаємо, що вже в початковій школі передбачалися всілякі «виходи» за межі власне музичного мистецтва і програма п'ятого класу є послідовним розвитком програми 1-4 класів. Тепер школярі на уроках музики отримують уявлення про різноманіття і багатство зв'язків музики з іншими мистецтвами, їх загальній життєвій основі, взаємовпливі і взаємодоповненні.

Органічність переходу забезпечується накопиченими в початковій школі музично-естетичними уявленнями, знаннями і уміннями, планомірним збагаченням музичного досвіду. Це дозволяє школярам відчувати загальне і специфіку різних видів мистецтва.

В процесі занять музикою учні постійно зустрічаються з прикладами, що розкривають загальний життєвий ґрунт різних видів мистецтва. Для більшої наочності можна застосувати графічне зображення, образно підкреслюючи, що життя - єдиний ґрунт, з якого «зростають» твори літератури, музики, візуального, екранного театального та хореографічного мистецтва. Вони не ілюструють один одного, а, кожне по-своєму, відображують схожі явища життя: історичні події, картини природи, характер і внутрішній стан людини і таке інше.

В основній школі заглиблюється проблема триєдності музичного мистецтва (композитор – виконавець – слухач), яка вже розглядалася в попередні роки навчання. Тематичний зміст програми п'ятого класу дає можливість ширше поглянути на цей взаємозв'язок, порушити важливі питання: художник і творчість, відношення художника до життєвих явищ і до творів, вплив різних видів мистецтва на людину т. ін. Без з'ясування цих питань неможливо уявити собі подальше пізнання школярами

музичного мистецтва в його соціальному значенні, передбачене програмою 6-8 класів.

Сприйняття п'ятикласниками загальної життєвої основи різних видів мистецтва, їх взаємозв'язку і взаємовпливу відбувається в тісному зв'язку із закріпленням, розвитком і подальшим збагаченням накопичених раніше ключових і часткових(окремих) знань про музику (окремі форми і жанри, засоби виразності, нотна грамота).

У 5 класі у зв'язку з новими темами продовжується цілеспрямоване формування інтонаційно-слухового «словника» школярів, розвиток різних сторін слуху, вдосконалення вокально-хорових та інших виконавських навичок.

В основній школі на уроках звучить музика, усе більш багата за своїм ідейно-художнім змістом і усе більш складною формою. Це, зокрема, знаходить віддзеркалення в тому, що тут значно збільшується порівняно з початковою школою «питома вага» музики, яку традиційно адресували лише дорослій аудиторії, ширше залучаються твори класики минулого і наших днів. Фрагменти поступово подовжуються, все частіше звучать цілі твори. Тематичний зміст першого півріччя (і особливо протягом перших 8-ми уроків) переважно розкривається на прикладах творів так званих синтетичних жанрів: опери, кантати, де найяскравіше виявлений зв'язок музики з мистецтвом слова.

В основній школі змінюється методичний підхід до знайомства з музичним матеріалом:

по-перше, зміст кожної теми вимагає зіставлення музичного твору з творами інших мистецтв (за принципом ідейних зв'язків, сюжетно-тематичних паралелей, образно-художніх асоціацій і так далі);

по-друге, особлива увага приділяється сприйняттю естетичної основи мистецтва, тобто сприйняттю краси, гармонії звучання, фарб, ліній, досконалості форми. Не можна забувати про величезну естетичну цінність мистецтва, зводячи все його значення лише до виховної, пізнавальної і перетворюючої ролі. Мистецтво не в змозі було б виконати ці свої дуже важливі функції, якби не володіло здатністю доставляти людині естетичну насолоду, захоплювати і покорювати його своєю красою.

Планомірно розвивати у школярів естетичний смак, відчуття прекрасного, здатність отримувати естетичну насолоду, захоплюватися і підкорятися красі мистецтва такі важливі завдання стоять перед вчителем в основній школі. Це стає, можливим завдяки накопиченому в початковій школі музичному досвіду дітей і у свою чергу готує ґрунт для засвоєння тем 6 класу, де поняття краси і правдивості мистецтва виступають як ключові знання програми.

У 5 класі зростають вимоги до домашніх завдань. Практика показує, що на основі тем програми вчитель може націлювати дітей на самостійні пошуки зв'язків музики з літературою, з образотворчим мистецтвом.

Як і в початковій школі, накопиченню музично-слухового досвіду учнів сприяють завдання, пов'язані з визначенням автора незнайомої музики за характерними в інтонаційно-образному відношенні фрагментами його творів. При цьому в свідомості школярів поступово розширюється палітра образності і виразних засобів музики вже знайомого композитора, підкреслюється багатогранність музично-образного віддзеркалення світу видатними художниками.

В цілому необхідно підкреслити, що впродовж усіх уроків як і раніше головним

у виховному плані залишається збагачення духовного світу дітей, виховання в них високих ідейних і моральних якостей, активної життєвої позиції.

Програма 5 класу дає багатий і плідний матеріал для здійснення вчителем музичного мистецтва цього благородного творчого завдання.

Перше півріччя в 5 класі присвячене з'ясуванню взаємозв'язку музики і літератури. Цього питання вже торкалися на заняттях в початковій школі: аналогії з літературою проводилися, наприклад, у зв'язку з вивченням теми «Інтоніяція» (роль розділових в осмисленому вимовленні літературного і музичного текстів знаків). Кажучи про розвиток музики школярі відзначали, як в куплетній пісні «виконавський розвиток» слідує за текстом, літературний сюжет служить основою для розвитку музики в програмних творах («Петя і вовк», «Коник-горбоконики» і т. д.). Зіставлялися загальні для музики і літератури принципи формоутворення. Тепер зв'язки музики і літератури будуть розглянуті спеціально – ширше, цілісно, із залученням різних музичних і літературних жанрів.

Перед школярами ставиться питання: яких втрат зазнала б музика без літератури, а потім що втратила література, якби не існувало музики? Багато проблем, пов'язаних із спільністю і специфікою цих двох видів мистецтва, розглядаються і в першій і в другій половині семестру, змінюється лише позиція, з якою розглядається дана проблема.

Вчитель може спиратися на знання, що отримуються школярами на уроках літератури (уявлення про народні і літературні казки, мову художньої літератури, прозаїчну і віршовану мову, ритми і рими і т. д.). Використання на уроках музичного мистецтва творів з програми по літературі також сприятиме зміцненню цих зв'язків.

Тісний творчий контакт вчителя музики з вчителем літератури необхідний при організації позакласних занять у зв'язку з темою «Музика та мистецтва слова»: спільне слухання і виконання музики, читання книг, підготовка літературно-музичних композицій і таке інше.

Протягом перших 8-ми уроків семестру можна визначити декілька ліній, за якими розкривається проблема втрат, яких зазнала б музика без літератури:

- літературна основа таких жанрів, як пісня, опера, балет і др.;
- «друге життя» пісні в інструментальних творах;
- взаємодоповнення, нероздільність слова і музики у вокальних творах;
- спільність і специфіка виразних засобів музики і літератури.

На початку семестру школярі розглядають одну з граней теми - взаємодія музики і літератури в пісенному жанрі. Пісня – найбільш простий приклад поєднання в художній творчості двох видів мистецтва. Як підвести дітей до самостійного виводу про те, що без літератури, поезії зникли б всі пісні?

Проблемна ситуація може виникнути на основі вже накопиченого раніше музичного досвіду, наприклад після виконання однієї з вивчених пісень. Питання вчителя направлені на те, аби допомогти у зв'язку з темою оцінити виконану пісню, і в цілому пісню як жанр. Що стало б з піснею, якби не існувало поезії?

Коли для школярів стають очевидними ті втрати, які понесла б у цьому випадку музика, бесіду слід направити в інше русло: а чи можливе існування пісень без слів? Тут знову необхідно звернутися до музичного досвіду дітей. Причому можливі

різні шляхи. Перший – вчитель пояснює, що мелодія, яка виконується голосом (солістом або хором) без слів, називається вокалізом, і потім просить учнів пригадати які вокалізи вони виконували на уроках в початковій школі. А можна спочатку пригадати, які пісенні мелодії без слів діти знають, виконати деякі з них (наприклад, мелодію I частини Третього фортепіанного концерту С. С. Рахманінова, тему «Ранку» Э. Гріга) і після цього за допомогою самих дітей прийти до узагальнення – поняття «вокалізу». Учні згадують, що дані мелодії виконувалися в класі саме у вигляді вокалізу, хоча вони створені не для співу.

Після цього природно і логічно буде перейти до справжнього вокалізу – «Вокалізу» С. С. Рахманінова, який композитор присвятив великій російській співачці А. С. Неждановій. Коли, співачка висловила композиторові свій жаль про те, що в цьому творі немає слів, він на це відповів: «Навіщо слова, коли Ви своїм голосом і виконанням зможете виразити все краще і значно більше, чим хто-небудь словами».

Можна також запропонувати додаткове завдання, що допомагає сприйняттю музики «Вокалізу» і сприяє розвитку інтонаційного слуху школярів: звернути увагу на розвиток мелодії і супроводу. Спочатку в супроводі відчуваються розмірені акорди, але поступово схвильованість, напруженість звучання мелодійної лінії передається акомпанементу, який набуває самостійність. У звучанні його з'являються підголоски, інтонаційно близькі основній мелодії. В кінці твору створюється виразний діалог між голосом і інструментом коли основна мелодія переходить до фортепіано. Для того, щоб краще відчуті поліфонічність музики «Вокалізу», можна запропонувати учням вслухатися в супровід і рухами, що імітують гру на скрипці, підкреслити протяжність мелодійної лінії (відзначити фразування). Так, через спів, слухання, рухи учні повною мірою відчують особливості такого явища в музиці, як вокаліз.

Тепер покажемо, як це нове знання переноситься в іншу ситуацію – процес розучування нової пісні.

Як показує досвід, в класі часто знаходяться діти, які запропоновану пісню пісню вже чули раніше, і тому на питання вчителя, чи вокаліз це, відразу відповідать негативно, оскільки знають, що це мелодія популярної пісні. Тоді питання можна поглибити: спочатку по звучанню одного куплета визначать характер музики (пісенно-маршевий, мужній, суворий, тривожний). Потім можна виконати цей куплет на склад, запропонований учнями і вибраний відповідно до характеру музики. Хай діти переконуються, що і без слів можна сприйняти і передати в своєму виконання загальний настрій, виражений в музиці. Але далі вчитель продовжує виконувати без слів декілька куплетів підряд в тому ж інтонаційно-виразному ключі: нічого не виходить, зникає розвиток музики. Такий прийом допоможе підвести учнів до усвідомлення необхідності поетичного тексту, який зумовив би подальший «виконавський» розвиток в цій пісні. Можна запитати школярів, підійшли б до цієї музики слова, наприклад, ліричної пісні, а якщо ні, то чому. Важливо змусити їх роздумувати, для чого потрібні слова в пісні, в чому їх значення. Адже багато що вони почули в музиці цієї пісні і без слів (характер, настрій), але слова допомогли їм підкреслити цей настрій, розкрити образ, сприяли виразному виконанню різних куплетів, тобто інтонаційному розвитку музики.

У першій половині семестру неодноразово торкалися питання про співвідношення тексту і музики в піснях, створених композитором і поетом та в

народній пісенній творчості. Покажемо це на прикладі розучування народних пісень, рекомендованих програмою.

Можна запропонувати дітям прослухати декілька мелодій різних за настроєм українських народних пісень, зіграних на інструменті і при звучанні мелодій без слів школярі почують, що ріднить ці пісні (всі вони українські народні) і в чому їх відмінність. У кожній мелодії ясно виражений певний емоційний стан, відчувається наростання або спад відчуття, зміна одного іншим.

Розучування будь-якої з пісень за нотним записом (спочатку з назвою нот, а потім із словами) допоможе учням усвідомити зливу, нероздільність слів і мелодії в народній пісні, де поет, композитор і виконавець часто поєднуються в одній особі.

Спів а капела в досить повільному темпі вимагає активного дихання. Кожна фраза повинна виконуватися з відчуттям високої позиції. Це допоможе утримати дихання на всю фразу, сприятиме співу «на опорі» і в результаті точності інтонації.

Особливості мелодійного розвитку учні не лише почують, але і побачать в нотному записі і зрозуміють особливість розвитку мелодійної лінії. Можна звернути увагу школярів на ритмічну і мелодійну особливість кожної фрази, яка пов'язана з розспівами, що прикрашають мелодію і що додають їй плавність, співучість. Для учнів ще з більшою очевидністю розкриються особливості музичної мови, її відмінність від мови розмовної. Важливо, аби подібне вслухування в деталі відбувалося в процесі вокально-хорової роботи. Тоді воно допоможе виразності виконання.

Знайомство з народними піснями наштовхне учнів на роздуми про те, що важливіше в пісні: слова або мелодія. Як правило, вони самі приходять до висновку про нерозривність двох основ в пісні: літературної і музичної.

«У народній пісні тієї давньої пори, коли вона створювалася безвісними творцями, музика і слова існували лише разом. Це був нероздільний сплав слова і музики. Це було цілісне, нерозривне, єдине музично-поетичне мистецтво. І таким же єдиним, нероздільним в народній пісні завжди був сплав думок і відчуттів, розуму і серця народу, що створив ці пісні...».

Як домашнє завдання, пов'язане з основною темою семестру, доречно буде попросити учнів звертати увагу на музику, в основу якої покладені вірші (це можуть бути зразки пісенного й інших, крупніших жанрів), а також пригадати казки і інші літературні твори, за якими створені знайомі їм опери і балети.

В ході подальших занять, продовжуючи розмову про те, «що стало б з музикою, якби не було літератури», діти знайомляться з операми і балетами, які створені на лібретто за літературними творами.

Дуже важливо, аби учні відчули захопленість музикою самого вчителя, який своїм відношенням, своїм розумінням музики, з одного боку, налаштовує учнів на її сприймання, з іншої – привертає їх увагу до власних, особистим переживанням. Важко переоцінити значення таких незапланованих в програмі імпровізованих довірливих бесід з учнями про композитора, чия музика звучить в класі. Як показує практика, такі бесіди, навіть дуже короткі, можуть послужити поштовхом до пробудження у дітей інтересу до музики даного композитора.

Узагальнюючі уроки покликані закріпити в свідомості учнів основну тему семестру. Хай учні самі пригадають і жанри, (і приклади конкретних, творів), які не могли б існувати без літератури: пісні, кантати, опери, балети, інструментальні твори з використанням мелодій, пісень. Хай учні за звучанням на інструменті мелодій (або

окремих інтонацій) раніше розучених творів пригадають музику, її авторів, відберуть найбільш вподобані твори, і як підготовку до завершального уроку-концерту повторять їх. При цьому важливо закріпити думку, про нерозривний зв'язок музики із словом. З цією метою питання: «Що важливіше в пісні - мелодія або слова?» – можна зіставити з питанням: «Що в людині важливіше – розум або серце?» – і відповісти на них теж питанням: «Та хіба ж вони порізно існують?». [3,с.164]

Кажучи про зв'язок музики і літератури, необхідно підкреслити схожість засобів виразності цих двох видів мистецтва, виділивши інтонацію, інтонаційну виразність як якість, яка лежить в основі постійного прагнення мови і музики йти назустріч один одному. Про зв'язок музичної і мовної інтонації (закріплення теми «Інтонація» на новому рівні) можуть сказати самі учні. З одного боку, музична основа виявляється в мові хорошого оратора, в народному театрі, у виразному читанні віршів і прози: «музична», інтонаційно багата мова не просто красива - вона виразна, переконливіша і зрозуміліша за мову «немузичну». [3,с.110] З іншого боку дуже часто в музиці ми чуємо паузи, підвищення і пониження мелодійної лінії, кульмінацію, як і при виразному читанні. Мелодія немов прагне наблизитися до виразної людської мови, але в той же час прагне і здолати її. Так народжується музична інтонація. Таке взаємне прагнення мови до музики і музики до мови пов'язане з тим, що вони «народжені думками і відчуттями людини і служать для спілкування людей між собою» [3,с.112].

Підсумком занять в першій половині семестру стане усвідомлення школярами того, як багато втратила б музика, якби не існувало літератури. «Адже завдяки літературі музика не лише стає багатшою, але і сильніше впливає на слухачів, робиться зрозумілішою і доступнішою величезній кількості людей» [3,с.182].

Як домашнє завдання на канікули (окрім загального – слухати музику і про найцікавіші зустрічі з нею розповісти в класі) можна запропонувати наступне: читаючи цікаві книги, подумати, чи не звучить на їх сторінках музика. Це завдання з'явиться «забігом» вперед, підготовкою до теми другої половини семестру, яка розвиває тему всього півріччя, – «Музика і література».

Впродовж другої половини семестру учні знов розглядають взаємозв'язок музики і літератури, з'ясовувавши, яких втрат зазнала б література без музики. Розгляд цього питання можливий завдяки вже накопиченому в процесі занять музичному досвіду дітей. Лише сприймаючи і усвідомлюючи музику як мистецтво, що втілює всілякі відчуття, думки, настрої, школярі можуть зрозуміти, яку роль, відіграє музика, опис її звучання в тому або іншому літературному творі, як музика розкриває ті чи інші особливості характеру літературних героїв, ситуації, в які вони потрапляють, допомагає пережити їх душевний стан, глибше осягнути задум автора. Крім того, в багатьох казках і оповіданнях, включених у програму, підкреслюється велике значення музики для людини. Звертаючи на це увагу учнів, вчитель тим самим готує їх до засвоєння теми VI класу «Музика і духовний світ людини», яка має дві грані: «Музика як мова почуттів» і «Я і музика».

Зміст другої половини семестру дозволяє вчителю застосовувати нові в порівнянні з початковими класами форми домашнього завдання, активізуючі знання учнів.

Як постійне домашнє завдання можна запропонувати записувати (бажано систематично) в щоденник музичних вражень назви книг, оповідань, казок та інших літературних творів. На сторінках яких «звучить» музика. Важливо щоб діти ділилися своїми думками про те, яке значення має музика в житті персонажу літературного твору, прочитаного ними в класі або удома. Такого роду завдання допомагають дітям усвідомити, «як часто література, що живе своїм власним життям як мистецтво слова, яке не пов'язане з музикою в єдиний музично-поетичний або музично-драматичний твір описує її звучання, робить її співучасницею своїх подій і переживань, заставляє нас чути її зі своїх сторінок, написаних то прозою, то віршами»[3,с.184].

Введення в нову тему може допомогти виконання однієї з раніше вивчених народних пісень, у зв'язку з чим можна пригадати про нероздільність слів і мелодії, літератури і музики. Далі слід звернутися до учнів з питаннями: чи зустрічалися серед книг, які ви читали, такі, в яких «звучала» б музика? Які приклади ви можете навести? Така вступна бесіда допоможе з'ясувати, що без музики не з'явилося б багатьох народних казок і інших творів літератури. На прикладі грузинської народної казки «Чонгуріст» діти можуть переконатися у величезній силі мистецтва – тема, що характерна для багатьох казок, легенд і переказів різних народів світу. Після того, як учні познайомляться з казкою «Чонгуріст» у аудіозапису (з музичним супроводом), бажано показати їм зображення національного грузинського інструменту чонгури, вказати на незвичність його звучання (тембрового забарвлення), порівнявши з яким-небудь з вже відомих їм струнно-щипкових народних інструментів (бандура, цимбали). Хай діти, слухаючи музичний фрагмент, постараються визначити характер музики, особливості побудови (варіаційність).

Та ж ідея - значення музики в житті людини – виражена і в норвезькій пісні «Чарівний смичок», де говориться про незвичайну силу мистецтва, яке так само необхідне людині, як їжа і дах.

Аби учні краще засвоїли особливості рухливої мелодійної лінії цієї пісні, корисно скористатися нотним записом з вказівкою темпу, штрихів та динамічних відтінків. Як підготовчий етап розучування пісні можна, як завжди, використовувати сольмізацію, сольфеджування в тональності до мажор, зручною в тесситурном відношенні. За звучанням і за нотним записом учні можуть спробувати самотійно визначити лад і тональність, в якій, створена пісня. На подальших заняттях розучування пісні може бути продовжено по нотах в тональності ре мажор.

Корисний прийом для розвитку слуху і засвоєння нотної грамоти – запис мелодії без знаків. Вчитель грає так, як написано на дошці, а учні за звучанням мелодії без знаків можуть спробувати знайти помилки і визначити, як їх треба виправити - вище або нижче має бути той або інший звук. Відповідно до висловів унів одночасно виставляються знаки альтерації при нотах, а потім і при ключі. Подібний прийом доцільно використовувати надалі там, де конкретний твір надає вчителю цю можливість. Нагадаємо, що розучування пісні з назвою нот, із словами і подальша вокально-хорова робота повністю повинні відповідати характерним особливостям танцювальної пісні. Потрібно звертати велику увагу на ясність артикуляції легке, швидке вимовлення слів. Доцільно починати розучування пісні легато і поступово переходити до співу нон легато.

Логічний наголос в кожній фразі поєднується з можливістю легкого акценту на кожній сильній долі – таке підкреслення тридольності створює відчуття танцювального характеру.

Працюючи над інтонаційно-осмисленим виконанням, можна скористатися прийомом варіювання логічних наголосів. Це додає різні смислові відтінки виконуваних фраз і приводить учнів до думки, що найбільш природним і виразним є наголос на сильній долі 3-го такту, що відповідає розвитку мелодії, спрямованості до вершини всієї фрази. Одночасно цим досягається єдність музики і слова («музикант»-найважливіше слово у всій фразі).

Великий інтерес зазвичай викликає у школярів виконання пісні під фонограму скрипкового супроводу. Проте таке виконання представляє відому трудність, оскільки вимагає ансамблю двох партій – вокальної та інструментальної. Як один з прийомів, що допомагають краще почути поєднання мелодії і супроводу, учням пропонується про диригувати акомпануючою партією, підкреслюючи рухом руки сильну долю в кожному такті і відображаючи тим самим метричну пульсацію. Одночасно з цим слідує обов'язково проспівувати про себе мелодію. Таке виконання стане підготовчим етапом для виконання пісні з аудіозаписом. З особливим інтересом буде сприйнято виконання під фонограму, якщо в ролі диригента виступить один із учнів.

Ще один приклад казки, яка не могла б з'явитися без музики, – білоруська народна казка «Музикант-чародій», де головна дійова особа – музикант, що зачаровує хижих звірів силою свого мистецтва.

«Мелодію» А. Аладова, що супроводжує текст казки, учні можуть порівняти з грузинським наспівом, який вони чули на попередньому уроці. Увага учнів звертається на основні риси схожості і відмінності, при цьому зіставляються: народна мелодія і твір композитора, пронизаний інтонаціями в народному дусі; вокальна музика з інструментальним супроводом і чисто інструментальний твір; тембровий колорит чонгурі і скрипки; інтонація східної (закавказької) і слов'янської (білоруської) народної пісенності і так далі. Показово, що безвісні творці казок, в яких виражена мудрість народу, високо цінували силу музики, з любов'ю і захопленням розповідали про людей, що володіють дивним даром говорити мовою музики. Популярність подібного сюжету в казках різних народів світу (приклади таких казок можуть привести і самі учні) – це доказ величезної важливості музичного мистецтва в житті народу.

Нова грань теми чверті розкривається на прикладі байок, в яких події так чи інакше пов'язані з музикою. Учні, безумовно, назвуть цілий ряд байок, де музика є головною дійовою особою. Серед них напевно буде названий і «Квартет» І. А. Крилова. Багато п'ятикласників вже знайомі з цією байкою. Прослуховання аудіозапису цього літературного твору з «ілюстрацією» хаотичного звучання «квартету» незмінно викликає жваву реакцію в учнів - знайома байка сприймається ними по-новому, з'являється як би в живому вигляді, що театралізується. Необхідно загострити увагу учнів на тому, в чому ж мораль «цієї байки», і постаратися визначити її стосовно не лише до музики, але і до будь-якої сфери людської праці: аби добре робити яку-небудь справу, потрібне уміння, старання, згода.

Природним буде контрастний перехід до звучання справжнього квартету на прикладі Квартету В. Барвінського. Після прослуховання учні можуть спробувати самі визначити, що ж відрізняє цю прекрасну музику від хаосу, що утворювали чотири

невдалі «музиканти» з байки Крилова. Це перш за все виразні інтонації, створюючі гнучку мелодійну лінію; природний розвиток музики (вслухатися в перехід теми від одного інструменту до іншого. Злиття голосів, насичене звучання музики. Детальнішому вслухуванню в музику допоможуть рухи рук при повторному її звучанні, підкреслення одночасним рухом ритмічного малюнка супроводу.

Один з кульмінаційних моментів теми за етично-виховною спрямованістю, за драматичною насиченістю і літературних і музичних образів – зустріч учнів з музикою Моцарта в оповіданні К. Г. Паустовського «Старий кухар» («Незнайомець»)

Вчитель може замінити фрагмент з симфонії «Юпітер» іншим твором Моцарта (наприклад, Фантазією для фортепіано ре мінор або II частиною фортепіанної Сонати № 2). Головне, аби звучання музики відповідало за своїми образно-інтонаційними побудовами глибокому змісту розповіді Паустовського.

Після сприймання своєрідної літературно-музичної композиції, складеної з розповіді і фрагмента моцартовської музики, як показує досвід, виконання будь якої іншої музики може зруйнувати справлене враження. Тому вокально-хорова робота має бути на початку цього уроку.

Окрім основної тематичної лінії, на уроках другої половини семестру продовжується розвиток здатності п'ятикласників на слух визначати відомого композитора за незнайомою їм музикою.

На останніх уроках перед вчителем стоїть завдання узагальнити зміст занять семестру в цілому. Для цього уроки мають бути побудовані так, щоб і повторення старого матеріалу і нові приклади підкреслювали то одну, то іншу грані взаємозв'язку і взаємовпливу музики і літератури, служили в сукупності відповіддю на головне питання: «Чи можуть музика і література жити один без одного?» Бажано, аби учні прийшли до найбільш істотних висновків, які зводяться до наступного: музика без літератури, як і література без музики, зазнали б значних втрат – обидва ці мистецтва народжені життям і своїми в чомусь схожими, а в чомусь різними засобами відображують життєві події, відчуття, переживання людей. Література збагачує музику, даючи їй цікаві поетичні сюжети; без літературної основи не могли б існувати такі жанри, як опера, балет, не говорячи вже про вокальну музику в цілому. Музика у свою чергу дає друге життя літературним творам, покладеним в її основу, підсилює їх виразність, силу дії. Музика в літературних творах заглиблює характеристику персонажів, подій, епохи, робить її яскравішою і багатограннішою.

Хай учні пригадають знайомі їм опери, балети, пісні, романси, кантати, фрагменти з яких вони слухали на уроках або удома. Тим самим надасться можливість узагальнити накопичені знання про різні жанри, пригадати, з якими літературними жанрами вони познайомилися. Важливо закріпити в свідомості учнів думку про те, що створення музичних і літературних творів на один сюжет - це не ілюстрація одним виглядом мистецтва іншого, а процес взаємодоповнення, взаємозбагачення, в основі якого лежить прагнення різними художньо-образними засобами відображувати складний світ життєвих явищ і людських переживань.

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ЗМІСТУ УРОКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У 5 КЛАСІ

5 алас. Музика та інші види мистецтва

№ уроку	Тема уроку	Сприймання художніх творів	Виконавська діяльність		Вивчення інформації музикознавчого характеру		Розвиток творчих здібностей учнів	Домашнє завдання
			Вокально-хорова робота	Гра на музичних інструментах та пластичне інтонування	Знання про творчість відомих композиторів	Музичні поняття		
I семестр. Музика і мистецтво слова								
1.	Ода пісні	С.Рахманінов. Вокаліз	О.Антоняк. “Ода пісні”	Визначення сильної частки в пісні. Пластичне інтонування вокалізу	С.Рахманінов	Музи, музика, мистецтво, вокальна, пісня, вокаліз, жанри пісень, ода	Вокальна імпровізація	Навести приклади різних жанрів пісень. Створити свій варіант вокалізу
2.	Пісня без слів	Л.Ревуцький. Пісня. В.Барвінський. Пісня без слів	О.Антоняк. “Ода пісні”	Ритмічний супровід до пісні. Пластичне інтонування	Л.Ревуцький. В.Барвінський	Інструменталь на музика	Створення ритмічного супроводу до одного із творів	Продовжити роботу над створенням ритмічного супроводу до одного із творів
3.	Нове життя пісні	Р.Савицький. Варіації та тему української народної пісні “Їхав козак за Дунай” <i>Л.Бетховен обробка української народної пісні “Їхав козак за Дунай” для</i>	С.Климовський. “Їхав козак за Дунай”	Ритмічний супровід до пісні. Драматизація пісні	Л.Бетховен Р.Савицький	Романс, пісня-романс, обробка, варіації	Імпровізація на тему пісні (ритмічна, мелодична,) та тему української народної пісні “Їхав козак за Дунай”	Створення власних варіацій та тему української народної пісні “Їхав козак за Дунай” або партитури для ударних

	голосу, скрипки, віолончелі, фортепіано								інструментів
4.	Кантата М.Лисенко. Кантата "Радуйся, ниво неполитая"	С.Климовський. "Іхав козак за Дунай"	Робота за партитурою для ударних інструментів. Драматизація пісні	М.Лисенко Т.Шевченко	Вокально-інструментальна на музика, жанри вокально-інструментальної музики, кантата	Імпровізація (ритмічна, мелодична,) та тему української народної пісні "Іхав козак за Дунай"	Навести приклади музичних творів на слова Т.Шевченка		
5.	Літературна основа опери М.Лисенко. Увертюра до опери "Тарас Бульба"	Українська народна пісня "Засвіт встали козаченьки"	Ритмічне осиняго до пісні. Гра „Я-диригент”	М.Лисенко	Режисер, опера, лібрето, складові оперної вистави, увертюра, Інтродукція, лібрето	Гра „Мікрофон” – „Я – герой”	Створити ілюстрацію до музики		
6.	Театр опери та балету В. А. Моцарт. Хор "Звідки приємний та ніжний той дзвін" з опери "Чарівна флейта"	А.Кармінський. "Деся там" В. А. Моцарт Хор "Звідки приємний та ніжний той дзвін"	Імпровізація на трикутнику. Пластичне інтонування	В.А.Моцарт	Театр, сингез мистецтв, дія, акт, сцена, опера-буффа, опера-серія, зінгшпіль, велика опера (гранд опера), хор, хорова сцена	Імпровізація на тему мелодії хору	Створити ілюстрацію до музики (образи персонажів, їх костюми, декорації)		
7.	Казкові мрії. Літературна основа балету С. Прокоф'єв. "Падешаль" та "Аморозо" з балету "Попелюшка"	О. Янушкевич. "Веселкова пісня"	Ритмічний акомпанемент. Пластичне інтонування	С.Прокоф'єв	Хореографія, балет, пантоміма, па-де-шаль, аморозо	Словесні портрети музичних героїв	Створити ілюстрацію до музики (образи персонажів, їх костюми, декорації)		

8.	Література в музичному мистецтві (узагальнення). Тематична атестація	Л. Толстой. <i>Сцена балу з роману "Війна і мир"</i> . С. Прокоф'єв. Вальс з опери "Війна і мир"	Виконання пісень за вибором учнів та пропозицією вчителя	Ритмічний супровід на ударних інструментах до музичних творів Використання танцювальних рухів та пластичного інтонування під час слухання та виконання музичних творів	С. Прокоф'єв	Бал, закріплення вивчених понять	Вокальна та ритмічна імпровізація	Розкрити єдність музики і життєвої ситуації покладеної в основу сцени балу з відомих музичних творів
9.	Від пісні до симфонії (продовження теми)	Українська народна пісня „Журавель”. П. Чайковський Фрагмент симфонії №2	О. Янушкевич. "Веселкова пісня"	Робота за партитурою для ударних інструментів. Танцювальні рухи під музику	П. Чайковський	Симфонія, симфонічний оркестр, інструменти симфонічного оркестру, аранжування	Інсценізація пісні	Створити партитуру для ударних інструментів
10.	Музика в літературних творах. Казка.	Українська народна казка "Чарівна скрипка" та закарпатські народні мелодії	Норвезька народна пісня "Чарівний смичок"	Ритмічний акомпанемент до закарпатських мелодій. Пластичне інтонування закарпатських мелодій		Струнні смичкові інструменти, концерт	Добір голосів, регістрів, штрихів і створення мелодій-характеристик героїв опери-казки "Чарівна скрипка"	Навести приклади казок, у яких музика є головною "дійовою особою" або так чи інакше допомагає героям
11.	Музикант-чарівник	Грузинська народна казка "Чонгурист". Грузинська народна мелодія	Норвезька народна пісня "Чарівний смичок"	Виконання "чарівним смичком" інструментально го вступу до кожного куплету		Чонгурі	Створити ритмічний акомпанемент до грузинської народної мелодія	Скласти казку, де музика є головною "дійовою особою" або так чи інакше

12.	Музика і байка	І.Крилов. Байка "Квартет". В.Барвінський. Квартет для двох скрипок, альтя і віолончелі. Л.Глібов. Байка "Музики"	О.Житкевич. "Все це потрібно мені". А.Мігай. "Казковий бал"	на уявній скрипці. Підкреслення сильної частки за допомогою трикутника. Пластичне інтонування	В.Барвінський	Камерна музика, ансамбль, квартет	Музично-театральна гра "Оживи байку"	допомагає героям Навести приклади різних віршованих літературних творів про музику
13.	Чарівні сили музики	К.Паустовський. "Старий кухар" В.Моцарт. Концерт для ф-но з оркестром №23 (II ч.)	О.Житкевич. "Все це потрібно мені"	Інструментальна імпровізація до пісні. Пластичне інтонування	В.Моцарт	Концерт	Інструментальна імпровізація до пісні	Навести приклади прозового твору про музику та музикантів або придумати свою історію
14.	Повість про музиканта	В.Короленко. "Сліпий музикант"	Українська народна пісня "Ой на горі та й жінці жнуть"	Робота за партитурою для ударних інструментів Рольова гра "Я-диригент"	В.Короленко	Пригадати характерні риси професійних, народних пісень, пісень створених композиторами у народному дусі	Міні-твір "Чарівні сили музики"	Міні-твір "Чарівні сили музики"
15.	Музика в кіномистецтві	Р.Роджерс. Фрагмент з к/ф "Звуки музики"	Р.Роджерс. "До-ре-мі" (з к/ф "Звуки музики")	Робота за партитурою для ударних інструментів	Р.Роджерс	Кінематограф, види кіно (художнє, документальне, науково-популярне, мультиплікаційне, музичне), сценарій	Рольова гра "Створюємо нову телепрограму. Орієнтовна тематика „Вечірня колісанка"	Придумати свої слова до пісінки "До-ре-мі" (з к/ф "Звуки музики")

16.	Музика в літературних творах (узагальнення)	Слухання музики за вибором учнів та пропозицією вчителя	Пісні до календарних зимових свят	Ритмічний супровід на ударних інструментах до музичних творів Завдання відповідно до використаного матеріалу	Рольова гра "Екскурсія до портретної галереї"	Закріплення вивчених лоняць	Рольова гра "Телепрограма "Відгадай мелодію"	Слухати музику за власним вибором розповіді про свої враження
17	Музика і мистецтво слова. Тематична атестація	Музична вікторина	Концертне виконання улюблених пісень	В залежності від репертуару	В залежності від репертуару	В залежності від репертуару	В залежності від репертуару	Слухати музику за власним вибором, аналізуючи єдність тексту і музики

Розділ III. Розробки уроків з теми «Музика та мистецтво слова»

Домніч О.Є.

Урок № 1

Тема уроку: «Ода пісні».

Мета. Розширити уявлення учнів про вокальну музику.

Завдання: засвоїти поняття «вокаліз»; навчити учнів співвідносити літературний та музичний зміст; закріпити знання нотної грамоти; ознайомити з новою піснею; розвивати навички активного сприймання музичного твору; розвивати кмітливість учнів (використання ігор), інтелектуальну гнучкість; формувати потребу сприймати та виконувати високохудожні музичні та літературні твори.

Музичний матеріал. С.Рахманінов. Вокаліз; О.Антоняк. Ода пісні.

Обладнання: портрет С. Рахманінова, картки з текстом пісні, компакт диск для слухання музики, CD програвач.

Тип уроку: введення в тему.

Методи та прийоми: бесіда, пояснення, демонстрування, спостереження, вправи, аналіз, частково-пошуковий метод формування умінь і навичок.

Хід уроку

(Діти входять у клас під музику пісні О. Антоняка («Ода пісні»).

I. Організаційний момент.

Музичне вітання: «Добрий день вам, п'ятий клас, у світі музики, фантазії пісень. (Учні: «Всі ми раді Вас вітати, здрастуйте, вчителю).

Вступна бесіда «Спогади про літо» (учні вибудовують ланцюжок): літо – сонце – море – річка – родина – відпочинок – природа – нові друзі – дитячий табір – змагання – пісні.

Виконання пісні за вибором учнів: (О. Лобова. «Лине музика літа»).

II. Оголошення теми уроку: «Музика та мистецтво слова».

Учитель: Пісня завжди була віддзеркаленням настрою людини і душі народу. Пісня – поєднання поезії з музикою – це найпопулярніший музичний жанр. Вона супроводжує нас протягом усього життя. Коли люди співають?

Учні: Коли нам радісно і сумно, у свята і в будні. Пісня підбадьорює нас і надає наснаги.

* *Словничок ерудита:*

Вокальна музика – музика, що призначена для співу.

Вокаліз – це музичний твір для виконання голосом (солістом або хором) без слів у супроводі музичного інструменту або оркестру.

III. Слухання музики: С. Рахманінов. «Вокаліз».

(Демонструється портрет С. Рахманінова) з об'явою назви твору.

- Який характер музики? (задумливий, ніжний).
- Які засоби музичної виразності? (ніжні акорди у фортепіанному супроводі, лірична мелодія голосу).
- Який розвиток музичного твору? (поступове наростання звучання мелодії та акомпанементу).
- Як звучить кульмінація твору? (фортепіанний акомпанемент набуває більшої виразності, щоб потім відступити перед мелодичною лінією).
- Що ми почули наприкінці твору? (схвильований діалог між голосом та інструментом, ніби співачкою та композитором).

Учитель: Чи можна музику вокалізу пов'язати зі спогадами про літо? (Так). Чому?

IV. Творче завдання: закінчи «літню» поспівку.

Запис нотами на дошці – нисхідний рух V – I (V, V, V, V, IV, III, II, I).

- 1) О – О – О – сонечко (одно).
- 2) И – И – И – а хмаринки (три).
- 3) і – і – і – їжачки (малі).
- 4) У – У – У – пугач (у садку).

Учитель: А чи можна співати без слів? (Звичайно).

Кожен із нас наспівував мелодію пісні, що полюбилася (але слова не запам'яталися) на будь-який голосний чи склад. Згадаймо П'яту симфонію Бетховена, головну тему якої ми співали на склад та – та – та – та. Це означає, що ми співали вокалізом. (Учні співають тему). Проте, коли вірш і мелодія поєднуються в пісні, вони починають жити як новий твір мистецтва, в якому збагачують і доповнюють одне одного музика і література, висвітлюючи по новому свій життєвий зміст. Саме про це йдеться в «Оді пісні» композитора О. Антоняка, яку ми зараз вивчимо.

V. Розучування пісні: (розучування на слух).

Дітям роздаються картки з текстом пісні, пояснюються незрозумілі слова.

- Визначення структури мелодії (кількість фраз; неподібність: заспів – 4 фрази, приспів – 4 фрази).
- Визначення руху мелодії кожної фрази (в рухах).
- Показ учителем фрази (відтворення солістом – групою учнів – усім класом).
- Фразування, нюанси кожної фрази.
- Об'єднання фраз у куплет, приспів.
- Визначення характеру музики «Ода пісні».

* *Завдання для ерудитів:*

- 1) Звідки прийшло до нас слово «музика»? (Зі Стародавньої Греції).
- 2) Скільки муз живуть у грецьких міфах? (Дев'ять).
- 3) Що таке мистецтво? (Це відображення природи, життя людей у художніх образах).

VI. Домашнє завдання:

I гр. Послухай музику на свій вибір і спробуй наспівати її вокалізом.

II гр. Намалювати ілюстрацію до «Оди пісні».

VII. Підсумок уроку. Пісня – найпоширеніший музичний жанр, в якому поєднуються мистецтва музики і поетичного слова; це один із видів вокальної музики – найулюбленішої усіма нами. Можна співати знайомі мелодії зі словами і вокалізом.

Домніч О.Є.

Урок № 2

Тема: «Пісні без слів».

Мета. Знайомство з інструментальними піснями без слів.

Завдання: розширити уявлення учнів про особливий «пісенний» жанр – інструментальна пісня без слів; ознайомити зі значенням народної пісні у професійній музиці; працювати над виробленням вокально-хорових навичок; розвивати музичну пам'ять і спостережливість; виховувати інтерес до творчості українських композиторів (В. Барвінського, Л. Ревуцького).

Музичний матеріал: Л. Ревуцький. «Пісня»; В. Барвінський. «Пісня без слів»;
О. Антоняк. «Ода пісні».

Обладнання: портрети композиторів Л. Ревуцького, О. Барвінського, картки з текстом пісні, магнітофон, аудіокасети, фортепіано, трикутник

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

Методи та прийоми: бесіда, пояснення, демонстрування, спостереження, вправи, аналіз, частково-пошуковий метод формування умінь і навичок.

Хід уроку

I. Вхід до класу під музику Л. Ревуцького «Пісня».

II. Організаційний момент.

Учитель: Добрий день всім, добрий день!

Учні: Всі ми радо Вас вітаємо і здоров'я Вам бажаємо!

III. Повідомлення теми уроку: «Пісні без слів».

– Чи співзвучна ця тема з темою попереднього уроку? (Так).

Пропонується твір для слухання: Л. Ревуцький «Пісня» (без оголошення назви твору).

- У виконанні якого інструменту прозвучав твір? (Фортепіано).
- Який характер музики? (Ліричний, мелодійний).
- Які інтонації ми почули в цьому творі? (Народні).
- А які саме? Що нам нагадали ці народні інтонації? (Історичні пісні, а інколи навіть думи).

* *Завдання для ерудитів:* Яке враження від прослуханої фортепіанної п'єси Л. Ревуцького «Пісня»? Є музика, а де поезія? (Створюється враження, що поезія, знаходячись трохи осторонь, спостерігає за розвитком мелодії твору і готова приєднатися до неї, оспівуючи щось прекрасне).

Запитання до класу: Чому композитор назвав цей інструментальний твір «Піснею»? (У ній присутні народні інтонації, зв'язок з народною творчістю).

Слухання твору В. Барвінського. Визначення назви після прослухування.

Варіанти відповідей: «Народна пісня», «Інструментальна пісня», «Пісня», «Фортепіанна пісня»... і, нарешті, «Пісня... без...слів».

Об'являється повна назва твору: В. Барвінський «Пісня без слів».

Демонструються портрети композиторів.

* *Ерудити зазначають:* Василь Барвінський (1888 – 1963), Левко Ревуцький (1889 – 1977) – українські композитори, практично жили в один і той же час.

Які характерні риси творчості цих композиторів? (Народна інтонаційна основа). А саме творів, що ми прослухали на уроці: «Пісня» Л. Ревуцького і «Пісня без слів» В. Барвінського? (Головні мелодії звучать як пісня, співуче, мелодійно, в супроводі акомпанементу).

Пластичне інтонування «Пісні без слів».

IV. Вокально-хорова робота:

- 1) Поспівка на звукоутворення голосних «о», «и», «і», «у».
- 2) Спів вокалізом (та – та – та) фрагменту «Оди пісні» О. Антоняка: «Пісні слава за ніжність і силу» – робота над ритмом та інтонацією (пунктирний ритм).

* *До словничка ерудита:*

Пунктирний ритм – ритм, в якому є ноти з крапкою.

Повторення (по картках) «Оди пісні».

- промовляння тексту тихо і пошепки у ритмі пісні;
- виділення головного, центрального наголосу фрази;
- робота над чистотою інтонації двоголосся за нотним записом на дошці – приспів пісні;
- виконання пісні О. Антоняка «Ода пісні» у супроводі ритмічного акомпанементу на трикутнику, фіксуючи 1 і 3 долю у розмірі 4/4.

V. Творче завдання.

Створення мелодії: продовжити останні 4 такти, тобто придумати мелодію на слова:

- 1) Подивись, за вікном (падають листочки).

- 2) Подивись, за вікном (в небі сяє сонце).
 3) Подивись, за вікном (ластівки літають).
 4) Подивись, за вікном (горобці літають).

4 такти + 4 такти
 1 фраза + 2 фраза   3 фраза + 4 фраза
 1 речення + 2 речення
 період

- 5) Проспівати вокалізом.

Учні самі створюють літературний текст і мелодію, другу половину музичного періоду – тобто друге речення.

VI. Домашнє завдання.

Спробуйте змінити у створеному в класі музичному періоді:

I група – ритм	співати зі словами
II група – лад	та вокалізом

VII. Підсумок уроку: Для різних музичних інструментів (не для співу) багатьма композиторами написані твори, що називаються піснями без слів. Твори з такими назвами дуже різноманітні за своїм змістом, почуттями, але головні мелодії таких творів звучать як пісня – співуче, мелодійно.

Яцун С.М.

Урок № 3

Тема уроку. «Нове життя пісні».

Мета. З'ясувати, яке нове життя отримала пісня і що слугувало причиною такому відродженню.

Завдання: розучити пісню «Їхав козак за Дунай», розвивати навички плавного голосоведіння, відчуття метро ритму; встановити інтонаційний зв'язок між музикою і словом; виховувати інтерес до музичної спадщини нашого народу.

Музичний матеріал: С.Климовський «Їхав козак за Дунай»; Р.Савицький. Варіації на тему пісні «Їхав козак за Дунай».

Обладнання: аудіо запис пісні «Їхав козак за Дунай», аудіо запис варіацій на тему пісні «Їхав козак за Дунай» Р.Савицького, дитячий дзвіночок, сурма, барабан, малюнки із зображенням козаків, портрети композиторів, картки для викладення частин варіації.

Тип уроку. Комбінований.

Методи та прийоми: бесіда, пояснення, демонстрування, спостереження, вправи, аналіз, метод емоційного впливу.

Хід уроку.

I. Вхід до класу під запис пісні «Їхав козак за Дунай».

Музичне вітання.

II. Повідомлення теми, мети.

Учитель.: Подивіться на дошку (на дошці малюнки із зображенням козаків).

- Хто зображений на цих малюнках?

- Що ви знаєте про козаків?

Наш сьогоднішній урок буде присвячений козацтву та козакам. Ми розучимо пісню, згадка про яку сягає 1772 р., та послухаємо, як знайшла своє продовження пісня в інших музичних творах, отримавши нове життя.

(Дзвенить музичний дзвінок і запрошує розпочати урок).

Награю мелодію:

Дон, дон ді-лі дон, ді-лі ді-лі дон-дон.

- В якому ладу звучить мелодія?

- Покажіть рукою напрям руху мелодії.

- Відтворимо ритм (1 ряд – четвртні, 2- восьмі), потім міняємося.

- Співаємо всі разом, звертаємо увагу на чітку вимову складів «ДІ-», ЛІ-. На протяжну «О».

(Звучить сурма, мелодія збору)

- Який інструмент звучить?

- Де його використовують?

- Кого він скликає? (Сурму та барабан використовували коли йшли козаки у похід).

- Які пісні ви знаєте про козаків? («Ой на горі та й жінці жнуть», «Ой там на горі січ іде»).

- До якого жанру можна віднести пісню «Ой на горі та й жінці жнуть»? (Історична, героїчна – бо згадуються герої: Дорошенко, Сагайдачний).

III. Вокально-хорова робота.

- Послухайте і скажіть, про що йдеться мова в пісні яку ми будемо зараз слухати?

- Які ви вважаєте ця пісня авторська чи народна? Чому?

Діти слухають українську народну пісню «Їхав козак за Дунай», дають відповіді на запитання.

- Який характер пісні? (В цій пісні передані почуття між козаком та дівчиною, тому характер пісні хоча і ліричний, але водночас танцювальний і рухливий. Тому, що ця пісня з якою вирушали у похід, тобто похідна).

Учитель.: Ми знаємо, що народна пісня є цілісним музично-поетичним твором. (ознаки народної пісні: розспівування, повторювання фраз, проста мелодія). Є пісні створені композитором у народному дусі. Одним з таких прикладів є пісня «Їхав козак за Дунай», яку написав Семен Килимовський. В ній розповідається про історичні події XVIII ст.: від'їзд на чужину запоріжських козаків після знищення Катериною II

Запоріжської Січі. Ця пісня написана у 1772 році, а популярності набула під час війни у 1812 році.

- Отже, до якого жанру народної пісні можна віднести «Їхав козак за Дунай», написану С.Килимовським? (історична, козацька).
- А ще – ця пісня романс. Хто як розуміє це слово?

Романс – це одночасний вокальний твір з інструментальним супроводом, форма залежить від змісту і будови пісні.

Розучування пісні (пофразово).

1. Читання нотного тексту.
2. Звертаємо увагу на розспівування, репризу.
3. Визначаємо форму пісні, (куплетна).
4. Складання виконавського плану
  - Про що говориться в 2,3,4 куплетах ?
  - Як потрібно їх виконувати і чому ?
  - Які засоби музичної виразності допоможуть нам виконати пісню так, щоб передати почуття , емоції, настрої?

Виконання пісні.

- Як, на вашу думку, пов'язані між собою мелодія і літературний текст романсу?

Учитель: Хоча ця пісня і романс, але ми говорили, що це – козацька пісня. Тому давайте їй козацького духу. (Ритмічний супровід).

Об'єднати в групи:

- 1 група – відтворює ритм
- 2 група – дріб восьмими нотами

Виконання пісні з ритмічним супроводом (1 куплет).

IV. Слухання музики.

Звучать Варіації на тему пісні «Їхав козак за Дунай» Р.Савицького (без попередження).

- Ви щойно прослухали музичний твір. Чи знайома вам ця музика?
- Скільки разів повторювалась звучання пісні?
- Чи можна було впізнати мелодію пісні в кожному повторі?
- Однаково повторювалась мелодія кожного разу? Як це називається? (обробка).
- Як називається така форма обробки? (варіації).

Повторне слухання:

- Спробуйте охарактеризувати кожен частину і відповісти на питання: чи бере участь літературний текст у створенні варіацій? Як саме?
- Як би ви назвали цей твір? (Варіації)

Він так і називається: Варіації на тему пісні «Їхав козак за Дунай» і написав їх Роман Савицький, композитор і педагог ХХ століття, який народився на Львівщині в сім'ї священика. Освіту здобув у Львові і у Празі (Чехія). Його називали найкращим піаністом Західної України. Основа його творчості – інструментальна музика.

- Як ви розумієте вислів «інструментальна музика»?

Останні роки він прожив у США.

- Як ви вважаєте, чому композитор звернувся до пісні написаної аж у 1772 році?

V. Підсумок уроку.

- У чому продовжила своє життя пісня «Їхав козак за Дунай»?
- Що нового з'явилося у звучанні цієї пісні у варіаціях Р.Савицького?
- Чи можна сказати, що пісня отримала своє нове життя?

VI. Домашнє завдання.

Спробувати створити власні варіації до пісні «Їхав козак за Дунай».

Яцун С.М.

Урок № 4

Тема уроку. Кантата.

Мета. Розкрити широкі можливості музичного мистецтва та літератури у співзвуччі, через кантату М. Лисенка «Радуйся, ниво неполитая».

Завдання. Емоційно виразно виконувати пісню романс С. Климовський «Їхав козак за Дунай»; розвивати навички плавного голосоведіння, метро ритму; вчитися узгоджувати рухи зі співом; визначити як саме літературне мистецтво впливає на музику; виховувати національну самосвідомість, усвідомлення належності до українського народу.

Музичний матеріал. С. Климовський «Їхав козак за Дунай», кантата М. Лисенка «Радуйся, ниво неполитая», Т.Шевченка Ісаія Глава 35 (вибірково).

Обладнання. Кросворд, портрети М. Лисенка, та Т,Г, Шевченка; аудіо запис кантати М. Лисенка «Радуйся, ниво неполитая»; плакат із записом поспівки; картки із зображенням різних тривалостей нот; музичні інструменти – мара каси, палички.

Тип уроку. Комбінований.

Методи та прийоми. Метод вправ, повернення до пройденого раніше, аналіз засобів музичної виразності, бесіда, пояснення, розповідь вчителя.

Хід уроку.

I.Вхід до класу під звучання Варіацій С. Савицького до пісні «Їхав козак за Дунай».

Музичне вітання «Добрий день вам діти»

II. Повідомлення теми, мети уроку. Актуалізація опорних знань учнів.

- Діти, в цьому кросворді, який ви бачите на дошці, зашифрована тема сьогоднішнього уроку. Давайте його розгадаємо

1.	К	О	З	А	К														
				2.	А	Р	Ф	А											
				3.	Н	О	Т	А											
				4.	Т	Р	І	О											
			5.	Ф	А														
				6.	Т	О	Н	І	К	А									
7.	Р	О	М	А	Н	С													

1. Воїн Запорізької Січі.
2. Струнний музичний інструмент великого розміру, з м'яким тембром.
3. Знак, що позначає звук.
4. Ансамбль в якому три виконавця.
5. Нота, що пишеться між другою та третьою лінійкою.
6. Основна ступень звукоряду
7. Одноголосний вокальний твір із інструментальним супроводом. Слово за походження іспанське, в перекладі означає «романський».

Кантата – це великий музичний твір, що складається з кількох частин і створений для виконання хором з солістами та симфонічним оркестром. Усі частини – особливо поетичний зміст – поєднані між собою спільною ідеєю. *Учитель:* Радуйся ниво неполітая!

Радуйся земле неповитая!
 Квітчастим злаком! Розпустись,
 Рожевим крином, процвіти!
 І процвітеш, позеленієш,
 Мов іорданові святис.
 Луки зелені, береги...

Учень: Оживуть степи, озера,
 І не верстовії,
 А вольнії широкії.
 Скрізь шляхи святії.
 Простеляться і не найдуть
 Шляхів тих владики;
 А раби тими шляхами
 Без гвалту і крику
 Тоді сходяться докупи,
 Раді та веселі
 І пустиню опанують
 Веселії села.

- Ці правдиві рядки життя простих людей описані Т.Г. Шевченком.
- Про що говориться в цьому вірші?
- Хто такі владики?
- Хто такі раби?
- Яке життя було в людей?

- А яким його бачить в майбутньому? Яку бачить Україну в майбутньому?
- Ці правдиві рядки життя простих людей описані Т.Г. Шевченком (показую портрет). Озвучив відомий український композитор. Подивіться на портрет (Показую портрет Лисенка М.). Що ви знаєте про цього композитора. (коротка розповідь про Лисенка).

Учитель: Великий вплив на творчість Лисенка має поезія Т.Г. Шевченка. На його вірші композитор створив близько 90 творів вокальних жанрів.

- Які ви знаєте жанри вокальних творів? (Пісня, романс, арія, вокаліз, хор).

III. Слухання музики.

Учитель: Сьогодні ми з вами послухаємо 5 частину кантати М. Лисенка «Радуйся, ниво неполитая», яка називається «Оживуть степи, озера» – це фінал, він звучить по весняному радісно й збуджено. Як весняне сонце оживлює скам'янілу землю, розковує ріки, так слово правди несе знедоленим волю і щастя.

Завдання перед слуханням:

- Що оспівує автор кантати?
- Який характер твору?
- Чи відповідає літературний текст характеру музики? Як саме? (Учні слухають, відповідають на питання)
- Хто виконує вокальну партію? (Змішаний хор)
- Що є літературною основою кантати?

Учитель: Ця кантата – перший зразок класичної кантати в українській музиці.

- Що означає слово «класичний»? (Класичні твори або класикою називають твори, що відповідають найвищим художнім вимогам за глибоким вираженням художнього змісту, та досконалістю форми),
- Назвіть композиторів класиків, яких ви знаєте? Коли вони жили?
- Назвіть твори які б ви віднесли до сучасних? Чому?
- Чи вважаєте ви пісню «Їхав козак за Дунай» класикою?

IV. Вокально-хорова робота.

Розспівування. Подивіться на дошку:

- Що незвичайного ви побачили в запису? (Шістнадцяті ноти).
- Уважно сольфеджуємо, відтворюємо ритм.
- Хто придумав в дома варіації або ритмічний супровід? (Відтворюють).
- Які засоби музичної виразності використали, або що змінили?

Робота в групах.

На дошці записано партії маракасів та паличок

- Подивіться на дошку:

Хор клас співає під супровід музичних інструментів.

Виконання пісні «Їхав козак за Дунай».

Самостійна робота з набором карток.

1. Викладіть ритмічний малюнок з шістнадцятими нотами.
2. Замінити шістнадцяті - восьмими.
3. Замінити восьмі ноти на шістнадцяті і відтворити ритм:

- а) співаємо на склад «ГА» (1 раз всі разом);
- б) співаємо каноном.

V. Підсумок уроку.

- Що найбільше сподобалось на уроці?
- Що таке кантата?
- Чи слухали б ми з вами сьогодні цей твір якби література і музика не взаємодіяли?
- Які ж ви побачили можливості музичного мистецтва і літератури у співзвуччі?
- Що ви відчували слухаючи слова Кобзаря? (Гордість за народ його славу).

VI. Домашнє завдання.

Навести приклади музичних творів на слова Т.Г. Шевченка.

Молибог Л.М.

Урок № 5

Тема уроку. Літературна основа опери.

Мета. З'ясувати особливості оперного спектаклю, прослідкувати за взаємозв'язком музики та літератури в опері М. Лисенка «Тарас Бульба».

Завдання: пригадати одну зі сторінок української культури, пов'язану з ім'ям піснярки Марусі Чурай; познайомити з інтродукцією до опери М.Лисенка «Тарас Бульба»; засвоїти поняття «лібрето», «інтродукція»; простежити взаємозв'язок музики та літератури в оперному спектаклі; виховувати інтерес до українського мистецтва; розвивати навички чіткої дикції та кантиленного співу.

Музичний матеріал. Українські народні пісні «їхав козак за Дунай», «Засвіт встали козаченьки»; М. Лисенко. Інтродукція до опери «Тарас Бульба».

Обладнання. Музичний центр, касета №1, портрет М. Лисенко, картки для повторення, підручники для 5 класу, шумові музичні інструменти.

Тип уроку: комбінований.

Методи та прийоми: бесіда, пояснення, демонстрування, спостереження, вправи, аналіз, частково-пошуковий метод формування умінь і навичок, метод гри, вправ, повернення до раніше вивченого

Хід уроку

I. Вхід до класу під мелодію української народної пісні «За світ встали козаченьки»;
Музичне вітання.

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Бесіда з учнями, в якій з'ясовуються тема семестру, відомі їм види мистецтва, музичні жанри (пісня, вокаліз, пісня без слів та ін.).

Учитель: Музика, література - це види мистецтва. А як називається наука про сучасне та минуле людства? (Історія.)

- Які сторінки історії України ви вважаєте найбільш яскравими?
- Хто такі козаки та з якою метою створювалось козацьке військо?

«Слава наших козаків - військова.
Не Дніпра блакитного меч гуде,-
Це козацька пісня мене слідом веде,
Це козацька слава світом іде!»

Награти вступ до пісні «їхав козак за Дунай».

- Яку назву має ця пісня? Про що в ній розповідається?

III. Вокально-хорова робота.

- Де і ким була використана ця пісня? (Р. Савицький створив варіації на тему пісні «їхав козак за Дунай»)
- Чи можна сказати що ця пісня здобула друге життя?
- Що таке варіації? (Варіації - це музичний твір, в якому основна мелодія звучить кілька разів, набуваючи різноманітних змін.)

- Пригадати правила співу.
- Розспівування.
- Виконання пісні по групах:

перша група - вокальне виконання,

друга група - ритмічний супровід.

IV. Оголошення теми та мети уроку.

Учитель: Тема уроку - «Літературна основа опери». Сьогодні ми поговоримо про козацьке минуле та прослідкуємо, як відображені події історичного минулого у музичних творах; засвоїмо нові поняття, прослідкуємо за взаємозв'язком різних видів мистецтва в музичних творах.

V. Слухання музики.

Слухання пісні «Засвіт встали козаченьки».

Завдання перед слуханням: визначити про кого ця пісня та з'ясувати цікаві відомості про життя її героїв.

Питання до учнів.

- Про кого ця пісня? (Про козаків.)
- Коли козаки вирушали у похід? («Засвіт встали козаченьки».)
- Скільки тривав похід? («За чотири неділеньки додому вернуса».)
- Хто проводжав козака у похід? (Дівчина Маруся і мати.)
- Тепер з'ясуємо історію створення пісні.

Розповідь учителя.

Пісні, як і люди, мають свої біографії, свої долі. Пісню «Засвіт встали козаченьки» не одне покоління матерів передає в духовний спадок своїм дітям разом з іншими піснями, переказами, легендами.

Вирушають полки Богдана Хмельницького на битву (1648 рік) до Жовтих Вод і Корсуня. Яких пісень співали тоді козаки? Важко назвати всі, а от пісню про Марусю — напевно. «Засвіт встали козаченьки В похід з полуночі, Заплакала Марусенька Свої ясні очі.»

Піднявся на боротьбу Полтавський полк, у якому служив коханий Марусі - козак Григорій. Для дівчини розлука була тяжкою. Тому складена нею пісня повна болю й туги.

Хто ж така Маруся - автор пісні? Дівчина ця - Маруся Чурай - із Полтави. Красуня, легендарна піснярка, чиї пісні співала вся Україна. Про Марусю Чурай ходило чимало переказів та легенд. Хто вона? Витвір народної фантазії чи історична особа? Відповідь на це питання не може бути категоричною. Люблять люди Марусеньку. Відомо понад 20 пісень, автором яких вважають Марусю Чурай, але цілком можливо що їх більше і живуть вони в народі як прекрасні фольклорні твори. Сьогодні на уроці ми розучимо пісню «Засвіт встали козаченьки».

Виконання розспівів, по фразне розучування пісні.

- В якому виконанні прозвучала пісня? (Дитячий хор.)
- Які ще типи хорових колективів вам відомі? (Жіночий, чоловічий, мішаний.)
- Які голоси входять до складу мішаного хору? Пригадати це нам допоможе кросворд.

			Г					
		С	О	П	Р	А	Н	О
		А	Л	Б	Т			
Т	Е	Н	О	Р				
	Б	А	С					
Б	А	Р	И	Т	О	Н		

1. Високий жіночий голос. (Сопрано.)
2. Низький жіночий голос. (Альт.)
3. Високий чоловічий голос. (Тенор.)
4. Низький чоловічий голос. (Бас.)
5. Середній чоловічий голос. (Баритон.)

- Пісня - розповсюджений музичний жанр. Без яких видів мистецтва не може існувати пісня? (Музика, література.)
- Назвіть відомі вам музичні жанри, які не можуть існувати без літератури. (Пісня, кантата, гімн.)
- Чим відрізняється, наприклад, опера від пісні? (Опера - перш за все вистава, театральне дійство.)
- Як ви вважаєте, чи може опера існувати без літератури? Чому?

Учитель: Опера дійсно не може існувати без літератури. Літературний текст опери називається **лібрето**. Людина, яка пише лібрето - **лібретист**.

- Які ще види мистецтва потрібні опері? (Музика, література, живопис, архітектура, хореографія, декоративно - ужиткове, театральне мистецтво.)
- Як називається оркестровий вступ до опери? (Увертюра.)
- Для чого потрібна увертюра? (Для підготовки слухачів для сприйняття оперного спектаклю.)

Учитель: Іноді замість увертюри композитори пишуть інтродукцію. **Інтродукція** - це також оркестровий вступ, але невеликий. Сьогодні на уроці ми говоримо про історичне минуле країни, тому і слухати будемо інтродукцію до опери, в якій розповідається про козаків. Це інтродукція до опери М.Лисенка «Гарас Бульба».

- Що нам відомо про М. Лисенка? (Це композитор, засновник української класичної музики.)
- Хто автор літературного твору, повісті «Гарас Бульба»? (М. Гоголь.)
- Якою за характером повинна бути інтродукція, якщо в опері йдеться про козаків?

Учитель: Лібрето до опери написав Михайло Старицький.

Завдання перед слуханням.

Розкажіть про почуття, передані музикою; якщо у незнайомому творі раптом почуєте відому мелодію - підніміть руки. Слухання інтродукції.

- Чи почули знайому мелодію? (Так, мелодію пісні «Засвіт встали козаченьки».)
- Де звучить ця мелодія? (У кінці інтродукції.)
- З якою метою використав її М. Лисенко? Символом чого вона є?

VI. Підсумок уроку, оцінювання.

Робота з картками.

Завдання: використовуючи 2 групи карток, знайти правильну відповідь на питання.

1. Опера.	1. Літературна основа опери, балету.
2. Лібрето.	2. Засновник української класичної музики.
3. Інтродукція.	3. Легендарна піснярка.
4. Увертюра.	4. Оркестровий вступ до опери чи балету.
5. М. Лисенко.	5. Невеликий вступ до опери чи балету.
6. М. Чурай.	6. Театральний жанр, в якому поєднуються різні види мистецтва, але головним є музика

VII. Домашнє завдання: передати зміст пісні «Засвіт встали козаченьки» в малюнку.

Урок №5

Тема: Музика та мистецтво слова.

Тема уроку: Тема козацтва у творчості Марусі Чурай та Миколи Лисенка.

Мета: Розвинути і поглибити почуття патріотизму учнів на прикладі українського козацтва у творчості М. Чурай та М. Лисенка.

Завдання - Підвести учнів до висновку, що в основі опери лежить літературний сюжет, тому опера може існувати тільки при поєднанні музики і літератури; виховувати у дітей почуття любові до рідної землі, до народної пісні; - розвивати вокально-хорові навички, домагатися точного інтонування широких октавних ходів, плавного розспівування складів.

Музичний матеріал: укр. нар. пісня «Засвіт встали козаченьки»; укр. нар. пісня «Грицю, Грицю до роботи». Увертюра до опери «Тарас Бульба» М. Лисенка; музична вправа «Козак Булочка».

Обладнання : магнітофон. касета із записом музики, портрет М.В.Лисенка, репродукція картини М.Кривенка «Їхав козак на війноньку», повість М.В.Гоголя «Тарас Бульба», історичний роман у віршах Л.Костенко «Маруся Чурай», елементарні музичні інструменти (ложки, маракаси, румба, тріскачка), роздатковий матеріал до пісні «Засвіт встали козаченьки», картки з емоційними характеристиками музики до слухання увертюри, опорні таблиці.

Методи: бесіда, пояснення, розповідь вчителя, прийом використання таблиць, створення проблемно-пошукової ситуації, забіг вперед і повернення до раніше вивченого, метод емоційного впливу, прийом руйнування первинного образу, інтерактивні методи.

Хід уроку

I. Вхід під музику укр. нар. пісні «Засвіт встали козаченьки». Музичне привітання.

I. Актуалізація опорних знань.

Діти! У привітанні прозвучали слова «із мистецтвом у дивну путь». Скажіть, зв'язок яких двох мистецтв ми просліджуємо ось уже декілька уроків? (Музики і літератури). Перелічіть відомі вам музичні жанри, які не можуть існувати без літератури? (Пісня, романс, кантата, опера). Твір якого композитора ми слухали на минулому уроці? (Кантату «Радуйся, ниво непополитая» М. Лисенка) У кантаті головним є оркестр, хор чи сольні номери? (Хор) Продовжіть фразу: «М. Лисенко-

видатний...»(український композитор, основоположник української класичної музики). Так чи ні: «М.Лисенко написав дитячі опери: «Івасик Телесик», «Лисичка-Дотик і Півник»(Ні. Він написав опери «Коза Дереза», «Пан Коцький» «Зима і Весна»). Які ще опери М.Лисенка ви знаєте? («Тарас Бульба», «Різдвяна ніч», «Утоплена», «Наталка Полтавка»).

На початку уроку прозвучала мелодія, яка нагадала мені образ гарної, вродливої дівчини, яку ще називають дівчиною з легенди. Пригадайте, хто вона? (Талановита поетеса-піснярка Маруся Чурай). Як пов'язана ця мелодія і образ Марусі Чурай? (Вона є авторкою цієї пісні).

III. Повідомлення теми і мети уроку

Діти! Зверніть увагу на тему уроку: «Тема козацтва у творчості Марусі Чурай та Миколи Лисенка». Виходячи з вищесказаного, продовжіть фразу: «від сьогоднішнього уроку я очікую...» (1. Розповідь про життя Марусі Чурай. 2. Пригадати пісню «Засвіт встали козаченьки» 3. Дізнатися щось нове і цікаве. 4. Продовжити знайомство з творчістю М.Лисенка. 5. Познайомитися з новими музичними поняттями.)

IV-Перевірка домашнього завдання.

На сьогоднішній урок ви об'єдналися у 3 групи:

1 ряд - літератори; 2 ряд - фольклористи; 3 ряд - артисти. Слово літераторам, які розкажуть нам про життя Марусі Чурай.

Доповнення вчителя. Влітку 1658 року Полтава згоріла вщент. Горіли солом'яні стріхи над Ворсклою. Плавивись бані дерев'яних церков. Вітер був сильним. Полум'я гуготіло! довго ще літав над руїнами магістрату легенький попіл спалених паперів — всіх тих книг міських і Полтавських, де були записи поточних судових справ. Може там і була справа Марусі Чурай? Може, тому і не дійшло до нас жодних свідчень про неї, що книги міські Полтавські через війну, під час грабування міста, вогнем спалені? Презентація історичного роману у віршах "Маруся Чурай" Ліни Костенко Слово фольклористам, які розкажуть про історію створення пісні "Засвітали козаченьки".

Демонстрація репродукції картини М.Кривенка "Їхав козак на війноньку" Можливо декілька віків назад так само стояла стояла Маруся, проводжаючи свого милого у похід.

1. Настав час виконати пісню "Засвітали козаченьки", але спочатку розспіваємось. Співаємо вправу на відпрацювання широких скачків. Сольфеджуємо перші два такти пісні, відпрацьовуємо скачок на октаву. Відпрацьовуємо місця, в яких зустрічається розспівування складів.

Діти! Уявіть, що ви режисери. Як би ви виконали цю пісню? (- У першому куплеті можна створити ритмічний супровід (рукою по парті легенько відбиваємо пульс);

- Можна виконати пісню у ролях(хлопці виконують роль козака, дівчата -матері).

Виконання пісні за запропонованим дітьми планом.

2. Тепер надаємо слово артистам, які виконають знайому нам пісню «Грицю, Грицю, до роботи». Цю пісню теж написала Маруся Чурай. Давайте пригадаємо, які вади Гриця висміює Маруся в пісні? (лінощі, брехливість, вайлікуватість). А яка Галя? (Вродлива, гарна, горда). Наші артисти Юля і Сергій спробують точно відтворити образи цих героїв.

Дякую артистам за виконання пісні.

3.Сьогодні на уроці ми багато говорили про козаків. Вони були не тільки сміливими воїнами, які весь час перебували у походах. Були у них і хвилини відпочинку .Козаки любили жарти, гумор,а ще любили смачно поїсти.

Давайте виконаємо музично-ритмічну вправу « Козак Булочка»,в якій відтворимо образ козака, що частував запорожців смачними булочками. А наші артисти візьмуть в руки музичні інструменти і створять ритмічний супровід (румба - сильна доля, мара каси - пульс, ложки - ритм, тріскачка - імпровізує).

Молодці! **Всі старалися, тому козак Булочка вийшов у Вас щедрий та веселий.**

4. Діти! Зараз ми послухаємо музику. Можливо вона теж розкаже нам про козаків-запорожців, про їхні славні подвиги. Перед Вами на партах лежать картки з емоційними характеристиками музики. Під час слухання музики розкладіть картки в тій послідовності, в якій буде змінюватися музика (1.Заклична, героїчна, мужня. 2.Лірична, ніжна. 3.Урочиста, переможна).

Молодці, діти. Ви всі відчули,як на протязі твору змінювалася музика. А слухали ми з Вами увертюру до опери « Тарас Бульба» М.Лисенка. Увертюра складається з трьох тем. Перша тема - героїчна. Кого зобразила ця тема?(Козаків, які вирушають у похід). Друга тема - лірична. Що ми відчули, слухаючи її? (Любов у козаків до рідного краю). Третя тема - перемоги. Чи впізнали Ви мелодію,що є основою цієї теми? (Укр. нар. пісня «Засвітали козаченьки»). Скільки разів звучала ця мелодія?(Двічі) Про що вона нам розказала?(Про перемогу козаків над ворогом) Чи змінилася ця мелодія? (Так. Вона стала частиною твору, що розкриває його головну думку)

Сьогодні на уроці я хочу презентувати Вам ще один літературний твір. Це повість М.В.Гоголя «Тарас Бульба», на сюжет якої М.Лисенко написав однойменну оперу. Головним героєм повісті є запорізький ватажок, отаман Тарас Бульба. У нього є двоє синів Остап і Андрій. В повісті змальовані сила, мужність козаків. І хоча в кінці твору головні герої гинуть, перемога залишається за козаками. Україна стає вільною.

Давайте пригадаємо, які види мистецтва поєднує жанр опери. (Театральне мистецтво - сценічна дія; образотворче мистецтво - декорації, костюми, грим-акторів; музичне мистецтво - оркестр, спів артистів; хореографія - балет, танцювальні номери; літературне мистецтво - в основі опери лежить літературний сюжет). Літературна основа опери називається лібрето. В перекладі це слово означає "книжечка". В лібрето дається послідовність подій, характеристика героїв, описуються їхні риси характеру. Лібрето до опери "Тарас Бульба" написав Михайло Старицький. Дуже часто лібрето до опери пише сам композитор. Людину, яка складає лібрето називають лібретист. Лібрето - це не точна копія оригіналу, лібретист може робити зміни в змісті твору.

Давайте пригадаємо, що таке увертюра?(Вступ до опери, балету, кінофільму).

Хто виконує увертюру? (Оркестр).

Для чого перед оперою звучить увертюра? (Створює певний психологічний стан глядачів, настроює їх на ті події, які будуть відбуватися на сцені).

Увертюра до опери "Тарас Бульба" по праву вважається кращим зразком вітчизняної симфонічної музики.

V. Підсумок уроку, оцінювання, мотивація оцінок.

Що сьогодні на уроці було цікаве? А що головне? (Опера може існувати тільки при поєднанні музики і літератури. Літературна основа опери називається лібрето. Пісня

Марусі Чурай " Засвіт встали козаченьки" знайшла друге життя в увертурі до опери "Тарас Бульба" М.Лисенка.)

Про що свідчить використання М Лисенком пісні Марусі Чурай в увертурі? (Про любов до укр. нар. пісні, знання української народної культурної спадщини, можливість за допомогою укр. нар. пісні виразити головну думку твору.) Діти, чи виконали ми всі завдання, які ставили на початку уроку?

Дякую всім за роботу на уроці, за цікаві повідомлення літераторів та фольклористів і емоційний виступ артистів. Я вважаю всі учні заслуговують на найвищий бал.

Д/З. 1. На наступний урок всі повинні знати нові поняття, з якими ми сьогодні познайомилися і повторити раніше вивчені.

2. Скласти невеликий вірш, який би відображав славу героїчного українського козацтва. Складаючи вірш, пригадайте, як звучить тема перемоги в увертурі.

3. А хто зможе, проявіть свій музичний і літературний талант одночасно, так, як це робила Маруся Чурай. Складіть вірш і придумайте до нього мелодію.

Старицька У.В.

Урок № 6 I семестр. Урок №6.

Назва уроку: «Театр опери та балету».

Тема: «Літературна основа опери».

Мета: Визначити роль літератури у створенні оперного спектаклю.

- **Завдання навчальне:** поглиблення знань учнів про жанр опери, його особливості. Визначити роль літературного джерела (лібрето) у створенні опери.
- **Завдання розвиваючі:** розвивати вокально-хорові навички кантиленного співу в пісні „Десть там” Кармінського і нон-легато в „Веселковій пісні” О.Янушкевич. Розвивати вміння чути і аналізувати музичні інтонації.
- **Завдання виховні:** виховувати інтерес до музики інших часів; вміти зіставляти власні і переданою музикою почуття.

Музичний матеріал: музика Кармінського, слова Уолтера де ла Мера „Десть там”; Моцарт. „звідки чудовий та ніжний цей дзвін; музика О.Янушкевич, слова М.Ясокова. „Веселкова пісня”.

Обладнання: фортепіано, магнітофон, фонохрестоматія, методична література.

Тип уроку: комбінований.

Методи і прийоми: метод „мікрофон”, порівняльний аналіз музичних образів, бесіда, пояснення, прийом використання таблиці, створення проблемно-пошукової ситуації, рольова гра.

Хід уроку

Учитель співає пісню „Десь там”, учні заходять до класу і співають разом з учителем.

Учитель: – Про що розповідається в пісні?

Діти: – Про дитячі мрії, про світ дитячої фантазії. Кожна дитина вірить у казку і хоче колись до неї потрапити. Саме про таку мрію розповідається в пісні.

Учитель: – Сьогодні ми з вами теж відвідаєм казку, вирушимо в чарівний світ опери. Пригадайте, що таке опера?

Діти: – Опера – це музична країна, в якій всі персонажі співають.

Учитель: – Подумайте, які види мистецтва поєднались в опері? (Із пелюсток з назвами видів мистецтва складаєм квітку: музика, література, живопис, театр, хореографія, скульптура, архітектура). Як ми бачим, опера – це музично-театральна вистава, в якій поєднались різні види мистецтва. Основою опери є література: казка, повість, роман, поема... За літературним джерелом складається лібрето (в перекладі – книжечка) – літературний текст до опери, також із лібрето ми знаємо, як розгортаються події і взаємовідносини між персонажами. Скажіть, як би не було літератури, змогла б існувати опера?

Діти: – Ні, як би не було літератури опера не змогла б існувати.

Учитель: – Опера як вид музичного мистецтва з'явилась в Італії в 1600 році. Це було два типи опери: (схема опера серія (серйозна опера) і опера буф фа (комічна опера). В Германії комічна опера отримала назву зінгшпіль. А французький музичний театр подарував світу так звану велику оперу (гранд опера). Скажіть, які опери вам відомі?

Діти: – опери Лисенка „Лисичка, Котик і Півник”, „Коза-дереза”, „Тарас Бульба”; Римський-Корсаков „Казка про царя Салтана”.

Учитель: – Де ми можемо побачити оперну виставу.

Діти: – В оперному театрі.

Учитель: – Погляньте, як виглядає театр Ла Скала в Мілані, київський національний театр опери та балету ім. Тараса Шевченка (Дивимось репродукції). Що відкриває оперу?

Діти: – Увертюра або інтродукція.

Учитель: – Що таке увертюра, як вона побудована?

Діти: – Увертюра – це оркестровий вступ до опери, вона побудована на головних темах опери, увертюра вводить слухача в образний зміст твору.

Учитель: – Опера починається з увертюри (схема), складається із дій (їх може бути три і більше), дії – з картин, а картини – з номерів, таких як арія, арієта, аріозо, ансамблі (дуєт, тріо, квартет...), речитатив, танці, масові сцени, хор. З часів Стародавньої Греції хор створює узагальнений образ народу. Сьогодні ми познайомились з оперою-казкою австрійського композитора Вольфганга Амадея Моцарта (дивимось портрет Моцарта) „Чарівна флейта”. В цій опері композитор зображає боротьбу добра і зла між жорстокою Царицею Ночі і мудрим правителем Зорастро, створює прекрасні образи двох юних закоханих – принца Томіно і доньки Цариці Ночі – принцеси Паміни. Томіно повинен визволити Паміну із неволі, і допомагає йому в цьому його друг – Птахолов зі смішним ім'ям Папагено, який в опері являється в одязі із пташиного пір'я. В тяжкі хвилини їх рятує чарівна флейта

Томіно і чарівні дзвіночки Папагено. Коли Папагено вдається визволити Паміну, їх настигають супротивники і хочуть схопити, але Папагено починає грати на чарівних дзвіночках. А тепер послухаємо, що буде далі. Звучить хор „Звідки чудовий та ніжний цей дзвін”. Послухайте уважно і скажіть, якою була реакція персонажів коли вони почули звуки чарівних дзвіночків. (Слухання).

Діти: – Вони зачаровані і здивовані, співають тихо, тому що вони розгублені.

Учитель: – Так, коли Папагено починає грати на чарівних дзвіночках, зачаровані дивними звуками супротивники починають танцювати, не розуміючи, що з ними діється.

Учитель: – Як би ви були режисерами, якими на вашу думку були б рухи персонажів, які почули чарівний дзвін?

Діти: – Їх рухи незвичайні і навіть смішні, Ніби це танцюють ляльки-маріонетки.

Учитель: – Як би ви були художниками, декораторами, які б ви створили декорації і костюми для персонажей, як і б фарби ви використали, щоб їх розфарбувати?

Діти: – (відповіді учнів).

Давайте розучимо цей твір (розучуємо з голосу, виконуємо у супроводі фортепіано. А тепер давайте виконаємо, як справжні оперні виконавці із супроводом чарівного дзвону. На трикутниках створимо ритмічний супровід: пульс і ритмічна імпровізація. (Виконання з ритмічним супроводом акапельне). Яка ця музика за характером, якій настрій вона створює.

Діти: – Музика добра, сонячна, казкова, чарівна, створює піднесений святковий настрій.

Учитель: – Скажіть, як видумаєте, чи лише музика Моцарта може створювати таке відчуття?

Діти: – Ні, музика інших композиторів також може залишати чудовий настрій.

Учитель: – Я пропоную вам послухати твір українського композитора Ольги Янушкевич, нашої сучасниці „Веселкова пісня”. Подумайте і скажіть якій образ втілено в цій пісні. (Слухання: О.Янушкевич „Веселкова пісня”).

Діти: – В цій пісні розкривається образ доброго ніжного почуття щирої любові до пісні, до рідного краю, до природи.

Учитель: – Давайте порівняємо твори „Звідки чудовий та ніжний цей дзвін” і „Веселкова пісня”. Що об’єднує ці два твори, і що в них різного?

Діти: – Спільне те, що музика обох композиторів пронизана сонячним світлом, теплом і добротою, а різного – що складені в різних країнах світу, в різні епохи. Опера „Чарівна флейта” створена понад 200 років тому, а „Веселкова пісня” створена в наші дні.

Учитель: – Давайте розучимо цю пісню (Розучування, виконання). Скажіть які твори ми послухали і виконали сьогодні?

Діти: – Хор із опери Моцарта „Чарівна флейта” „Звідки чудовий та ніжний цей дзвін” і „Веселкову пісню” О.Янушкевич.

Учитель: – Скажіть із творів вам більше сподобався? (Відповіді багатьох учнів). Виставлення оцінок.

Домашнє завдання: Намалювати ілюстрацію до хору „Звідки чудовий та ніжний цей дзвін”. Намалювати, якими ви уявляєте собі персонажей опери „Чарівна флейта”.

А на наступному уроці ми переглянемо фрагменти з мультфільму, створеного за оперою Моцарта „Чарівна флейта”.

Бойко І.М.

Урок №7

Тема уроку: «Літературна основа балету».

Мета уроку: з'ясувати, яку роль відіграє література в балеті.

Завдання: підвести дітей до висновку, що в основі балету, як в опері, лежить літературний сюжет; розвиток образного сприймання музики; розвиток вокально-хорових навичок; вміння аналізувати своє та чуже вокально-хорове виконання; виховання засобами мистецтв доброти, любові до людини, естетичних смаків.

Музичний матеріал: Фрагмент із балету С.С. Прокоф'єва «Попелюшка» («Вальс», «Па-де-шаль», «Аморозо») О.Янушкевич «Веселкова пісня», В.А. Моцарт Хор «Звідки приємний та ніжний той дзвін» із опери «Чарівна флейта».

Обладнання: портрети С.С. Прокоф'єва та В.А. Моцарта, таблиця-схема, магнітофон.

Тип уроку: комбінований

Хід уроку:

I. Вхід до класу під мелодію хору В.А. Моцар та “Звідки приємний та ніжний той дзвін” із опери “Чарівна флейта”.

Музичне привітання

II. Актуалізація опорних знань.

- Ви пригадали музику, що прозвучала при вході до класу? (Так, це хор В.А. Моцар та “ Звідки приємний та ніжний той дзвін” із опери “Чарівна флейта ”)
- Давайте ми з вами виконаємо мелодію з цього хору.
  1. Виконання мелодії з використанням нотного запису;
  2. Робота над двоголоссям;
  3. Робота над легкістю звуковеденням, м'якою атакою.
  4. Робота в групах: клас ділиться на 4 групи. Кожна група представляє свій спів, інші групи оцінюють виконання та спільно обирають найкращу групу. (У подальшому ході уроку ця група обирається для інсценування фрагменту з балету).
- Зміг би Моцарт створити цю оперу, якби не було літератури? (Ні)
- Який літературний жанр ліг в основу цієї опери? (Казка)
- Як називається літературна основа опери? (Лібрето)
- Які музичні жанри не існували б без літератури (Романси, пісні, кантати. опери)

III. Оголошення теми і мети уроку:

- Завдання нашого уроку з'ясувати, яку роль відіграє література у балеті:
Сьогодні здійсняться мрії казові,

І казка у гості до нас зарине:
Про фею – чарівницю, мачуху злую,
Про принца, який черевичок знайде,
І буде все царство об'їжджати,
На ноги красуням його приміряти.
Шукатиме ту, що у вальсі кружляла,
І злого годинника бій все чекала.

Звучить вальс із балету С.С. Прокоф'єва “Попелюшка”

- Який танець щойно прозвучав (Вальс)
- До якої музичної країни він нас привів? (До балету)
- До якого балету ми потрапили і де героїня танцює цей вальс? (“Попелюшка” С.С. Прокоф'єва, на балу)
- Що ж таке балет? (Вистава, в якій думки та почуття дійових осіб розкриваються за допомогою музики та танцю)
- Як ви гадаєте, балетні вистави мають сюжет? (Так)
- Твори якого виду мистецтва входять в основу балетних сюжетів? (Літератури, казки, повісті, оповідання)

Учитель: Як в операх, так і в балетах є лібрето. Який літературний твір ліг в основу балету “Попелюшка”? (Казка Шарля Перро “Попелюшка”?)

Давайте розглянемо будову балетних вистав (*Вивісити таблицю-схему*)

Знайомства з будовою балетної вистави.

Будова балету

Увертюра

Дії

Номери

Варіації (Сольний танець)	Па-де-де (танець у двох)	Па-де-трус (Танець у трьох)	Падекард (танець у чотирьох)	Кордебалет (Груповий танець)
---------------------------------	--------------------------------	-----------------------------------	------------------------------------	------------------------------------

(Можна порівняти з будовою опери, знайти спільні номери)

Сьогодні ми окрім “Вальсу”, познайомимось ще з двома танцями з балету (“Попелюшка” С.С. Прокоф'єва. Один з них називається “Па-де-шаль” а другий – “Аморозо”. Назва “Па-де-шаль” перекладається як “танець з шаллю”. Як ви думаєте, скільки героїв будуть його виконувати? (Двоє)

Це доньки мачухи Попелюшки. Композитор дав їм імена – Худишка і Кубишка. Як на вашу думку, любить він цих героїнь? (Ні)

Збираючись до балу, Худишка та Кубишка шалі вишивали

Похваляючись одна перед другою, голоснішими ставали їх розмови....

Учитель: слухаючи музику, спробуйте зрозуміти, що ж далі відбулося в сюжеті балету і як закінчився цей танець.

III. Слухання музики. Фрагмент балету С.С. Прокоф'єва “Попелюшка” “Па-де-шаль”

- Що відбулося між героїнями балету? (Вони посварилися і порвали шаль)
  - Як музика допомогла це уявити?
  - Чи змінювався настрій музики?
  - Давайте спробуємо відтворити сцену, яку ви уявляли, слухаючи музику танцю.

Инсценіровка танцю “Па-де-шаль” під час повторного слухання.

Із класу вибираються 3 учениці, які відтворюють події сцени ц жестах, руках, міміці.

Учитель: кого ж обрав принц собі у наречену – злих мачушиних доньок чи трудолюбиву, лагідну попелюшку?

- Чим закінчується казка (Принц знаходить попелюшку і освідчується їй у коханні)

С.С. Прокоф'єв написав до фіналу балету танець, який назвав “Аморозо”, що в перекладі з італійської означає “Закохано”.

- Як ви гадаєте чиї почуття виражає музика цього танцю?

«Аморозо» із балету С.С. Прокоф'єва «Попелюшка»

- Що відчували головні герої балету? (ніжність, любов, щастя)

Учитель: Мрія про щастя притаманна кожній людині. Багато людей, так як і Попелюшка, вбачають його у любові – один до одного, до землі до мистецтва. От і в пісні, яку назвали “Веселковою піснею” композитор та поет хотіли весь світ зробити яскравим і наповнити його музикою.

Слухання «Веселкової пісні» О.Янушкевіча

- Які почуття виражала музика пісні? (Щасливі, радісні)
- Якими музичними засобами композитор створив такий характер музики?

IV. Вокально-хорова робота.

Розучування пісні О.Янушкевіч «Веселкова пісня»

1. Робота над звуковеденням.
2. Робота над ритмічним малюнком.
3. Робота над інтонаційно складними місцями у мелодії.

V. Підсумок уроку, оцінювання:

- Чи може балет існувати без літератури?
- Що ми з'ясували сьогодні на уроці?
- Який літературний твір увійшов в основу балету С.С. Прокоф'єва “Попелюшка”?
- Які фрагменти із балету на уроці прозвучали?

VI. Домашнє завдання: скласти твір на тему: “Мої життєві мрії”

Учитель: А тепер побажання від себе:

Хай мрії ваші всі здійсняться,

І оживуть не тільки у піснях та танцях.

Рушай до мрії у житті
Щоб щастя вабило в путі!

Бойко І.М.

Урок № 9

Тема уроку: «Від пісні до симфонії».

Мета. З'ясувати, куди привела нас українська народна пісня «Журавель», як поєднання музики і слова.

Завдання: підвести дітей до висновку, що в музиці не з'явилися ті симфонії, в яких композитори використовують мелодії пісень; розвиток вокально-хорових навичок; виховувати почуття любові до народної пісні, бажання вивчати історію свого краю

Музичний матеріал: Українська народна пісня «Журавель» П.І.Чайковський Симфонія №2 (фінал), О.Янушкевич «Веселкова пісня»

Обладнання: магнітофон, диск для слухання музики, портрет П.І.Чайковського. роздатковий матеріал-картки

Тип уроку: комбінований

Методи та прийоми:

Хід уроку:

I. Вхід до класу під музику «Аморозо» із балету С.С.Прокоф'єва «Попелюшка».

Музичне привітання.

II. Актуалізація опорних знань. Перевірка домашнього завдання.

Учитель: Я думаю, що ви не могли забути цю прекрасну музику, адже вона оспівує почуття любові.

- До якого музичного твору привела нас ця музика? -(Балет С.С.Прокоф'єва «Попелюшка»).
- Коли в балеті звучить цей фрагмент? - (У фіналі, й назва його «Аморозо», що перекладається як «Закохано»).
- Здійснилися мрії Попелюшки? - (Так, вона потрапила на бал і зустріла там своє кохання).
- А ваші мрії здійснилися, чи ще ні?

Учитель: Я пропонувала вам написати твір, в якому б ви розповіли про свої життєві мрії (*зчитуються твори дітей за бажанням*).

Ваші мрії різні, але головне, щоб вони реалізувалися, і ви відчули себе від цього щасливими. От і пісня, яку ми розучували на минулому уроці хоче нам подарувати кольорові краплини щастя. Як її автори назвали? - («Веселкова пісня»).

III. Вокально-хорова робота.

Робота над «Веселковою піснею» О.Янушкевича.

1. Розучування 2-го та 3-го куплетів пісні.
  2. Робота над виразністю виконання.
  3. Виконання пісні з солістом.
- Скільки авторів є у пісні і хто вони? - (Два автори, це композитор і поет).

IV. Актуалізація опорних знань.

- Давайте пригадаємо в яких ще музичних жанрах присутня література? -(в піснях, романсах, кантатах, операх, балетах...)

Діти вивішують на дошку назви тих жанрів, яким потрібна література (роздатковий матеріал-картки, з яких потрібно вибрати необхідні назви).

- Першою в нашому ланцюжку ви розмістили пісню. Сьогодні ми дізнаємося про те, що пісня може жити окремим життям, а можуть поселятися в інших музичних жанрах.

VI.Оголошення теми уроку.

- Ми з вами пройдемо шлях від пісні до?.. Куди вона нас приведе, ви визначити самостійно, і в кінці уроку вивісити той жанр, в який нас приведе пісня. Це і буде тема нашого уроку.

- Ми з вами розучили сьогодні композиторську пісню, а які ще бувають пісні? - (народні).

- Згадайте, які види народних пісень ви знаєте? -( )

VII.Для цього пропоную таку гру:

Ділимо клас на дві групи (2 ряди - це 2 команди). Кожна команда отримує паперовий літак і учні запускають його на протилежний ряд. Хто отримує «літак», той і називає жанр укр. народної пісні. Учитель підводить підсумки гри і визначає команду-переможця.

- А зараз ми познайомимось із новою українською народною піснею «Журавель».

- Послухайте її й визначте характер та настрій музики.

VIII.Слухання української народної пісні «Журавель».

- До якого жанру ви б її віднесли? - (до жартівливих пісень)

1. Робота над піснею.
2. Робота над акцентами, штрихами.

Учитель: Давайте спробуємо змінити виконання мелодії і придумати інші її варіанти. Я оголошую конкурс композиторів.

- З якої команди більше вийде композиторів? - (Діти, які склали варіації мелодії «Журавель» демонструють їх класу. Учитель вивішує на дошці кольорові фігурки, які відповідають варіаціям. Таким чином вибудовується схема варіаційної форми. Яка команда складала найбільшу кількість варіацій, та і вийде переможцем).

- Ви склали музичні твори, які побудували в якій формі? - (варіаційній).

- Яка пісня була головною темою? - (українська народна пісня «Журавель»).Учитель: Багато композиторів, як і ми з вами, використовували мелодії народних пісень у своїх творах і пісні отримували нове життя.

Російський композитор П.І.Чайковський дуже любив народну пісню і вона надихала його на написання музичних творів.

П.І.Чайковський неодноразова перебував на Україні і у нас на Сумщині. Тут він милувався природою нашого краю і звучанням українських народних пісень, які лунали повсюди.

Послухайте, як зазвучить відома вам мелодія української народної пісні «Журавель» в симфонії №2 П.І.Чайковського.

ІХ. Слухання фіналу Симфонії №2 П.І.Чайковського.

- Змінилося звучання мелодії «Журавель» в симфонії?
- Як розвивалась музика симфонії?
- Що в ній змінилося?
- Якого характеру набула вона ? - (народної плясової)
- В якій формі композитор побудував фінал симфонії? - (варіаційній)

Х. Підсумок уроку, оцінювання.

- Завершіть тему нашого уроку - Куди ж привела нас пісня? (до симфонії). Ми пройшли з вами шлях від пісні до симфонії.
- Якби не було літератури, чи існували б пісні?
- Якби не було б пісень, чи змогли б народитися такі симфонії як симфонія №2 П.І.Чайковського?
- Яку ж роль відіграє слово у створенні таких музичних творів , як Друга симфонія П.І.Чайковського?

Чернова Н.М.

Урок №11

Тема уроку. «Чарівні звуки. Музикант-чарівник».

Мета. Познакомити учнів з грузинською казкою «Чоргурист», в якій музика є головною дійовою особою.

Завдання: слухаючи казку, визначити, що без музики цей твір не може існувати, бо музика є головною дійовою особою, отже, без музики жанр казок став би біднішим; вчити аналізувати образний зміст музичного твору; розвивати здатність уявляти стан іншої людини; розвивати навички чіткої дикції у піснях «Чарівний смичок» та у «Пісеньці друзів».

Музичний матеріал. Норвезька народна пісня «Чарівний смичок»; Г.Гладков. Пісенька друзів; грузинська казка «Чонгурист».

Обладнання. Музичний центр, касета №1, трикутники, картка із зображенням чонгурі, підручники для 5 класу О.Лобовой.

Методи та прийоми: метод емоційного впливу, гри, вправ, бесіди, художньої розповіді.

Тип уроку. Комбінований.

Хід уроку.

I. Вхід до класу під звучання норвезька народна пісня «Чарівний смичок».

Музичне привітання.

II. Повторення. Перевірка домашнього завдання.

Питання до учнів:

- Пригадайте тему семестру.
- Який вид мистецтва тісно пов'язаний з музикою? (Література)
- Про які літературні жанри, в яких музика є головною дійовою особою, ми говорили на минулому уроці? (Вірші, казки).
- Приведіть приклад літературних творів, в яких музика грає головну роль. (Пісня «Чарівний смичок», казка «Чарівна скрипка»).
- Які ще українські "музичні" казки ви знаєте?

Перегляд дитячих малюнків до творів.

III. Вокально-хорова робота.

Робота над піснею «Чарівний смичок».

- Слідкувати за дикцією.
- Вибір «акторів».
- Виконання пісні з солістами та ритмічним акомпанементом на трикутниках.

Підкреслити, що музика – головна дійова особа пісні.

Згадуючи казки, в яких музика є головною дійовою особою, пригадати казку «Бременські музиканти». Запропонувати вивчити «Пісеньку друзів» з мюзиклу Г.Гладкова. Розучування та виконання «Пісеньки друзів» з рухами у 3 куплеті та оплесками у приспіві.

IV. Оголошення теми та мети уроку.

Учитель: Сьогодні на уроці ми поговоримо про «музичні» казки народів світу. В роботі над цією темою нам допоможе підручник. Виконайте завдання (стор.46) і дайте відповіді на запитання.

Ми познайомимося з грузинською казкою «Чонгурист». Що таке «чонгурі» та хто такий гвелвешапі ви дізнаєтесь, прочитавши «словничок».

V. Слухання грузинської казки «Чонгурист» з музичним фрагментом.

Завдання перед слуханням грузинської казки «Чонгурист»: визначити, яку роль відіграє музика у цій казці та який настрій вона передає.

Питання до учнів:

- Що допомогло юнаку розчулити чудовисько?
- Яка основна думка твору?
- Який настрій вам передала музика, що виконувалась на чонгурі?
- Які почуття ви переживали, слухаючи цю мелодію?

VI. Підведення підсумків уроку.

Питання до класу:

- Чи подобаються вам казки про музику?
- Що вам найбільше сподобалось на уроці?
- Яка ваша найулюбленіша казка про музику?

VII. Домашнє завдання на вибір учнів:

- а) Познайомитися з казками, в яких музика є головною дійовою особою; б) Намалювати ілюстрацію до улюбленої казки;
- в) Скласти власну казку про вплив музики на людину.

Новікова В.

Урок №12

Тема: Музика в байка.

Мета: ознайомити учнів з літературними творами, в яких музика є одним з головних образів.

Завдання: розвивати вокально-хорового навички; емоційне, активне сприймання музики.

Музичний матеріал: норвезька народна пісня «Чарівний смичок», В.Барвінській. Квартет для двох скрипок, альту і віолончелі.

Літературний матеріал: І. Крилов «Квартет».

Обладнання: фортепіано, магнітофон, диски, портрет І. Крилова та В.Барвінського.

ХІД УРОКУ

I. Вхід учнів до класу.

Музичне привітання.

II. Актуалізація опорних знань.

- Над якою темою ми працювали на попередньому уроці? (Музика в літературних творах)
- Що ми дізналися вивчаючи цю тему?
- Згадайте казку у якій музика є одною з головних персонажів? (Чарівна скрипка)
- В якій пісні музика і музикант є головними героями? (Чарівний смичок)
- А про який муз. інструмент йде мова в цій пісні? (Скрипка)
- А чому пісня називається «Чарівний смичок», а не скрипка?
- Давайте згадаємо цю пісню, (стор. 34)

III. Вокально-хорова робота.

а) розспівування;

б) виконання по фразах;

в) вистроювання виконавського плану

- Перед тим, як заспівати всю пісню, скажіть, будь-ласка, в якому характері ми будемо її співати?

- А чи будуть відрізнятися куплети один від одного? (Так, куплети будуть відрізнятися. I і III співатимемо весело та радісно, а другий - грубіше, бо мова йде про злого багача).

- Давайте виконаємо цю пісню так, щоб всі ми відчули дію «чарівного» смичка (звуковедення «стакато»).

(Якщо звук не буде легким і еїдричастим, можна дітям запропонувати . постукати тихенько двома пальцями по долоні).

Виконання пісні квітетом, а весь клас імітує гру на скрипці.

IV. Вивчення нового матеріалу.

- Ви звернули увагу на те, що ансамбль, який так гарно, виразно виконав пісню, складався з 4-х осіб. Як називається такий ансамбль? (Квітет)

- Сьогодні ми з вами познайомимося з байкою, як називається також «Квітет».

- А що таке байка? (Це невеликий літературний твір, часто у віршованій формі. Людські вчинки і стосунки змальовані в байці за допомогою алегорій, у повчальній формі)

Слухання байки «Квітет» у запису.

- Про що йдеться мова у цій байці?

- Цю байку написав російський байкар Іван Андрійович Крилов. Готуючись до уроку, я зробила відкриття. Добра половина байок Крилова - музичні.

- Як ви думаєте у чому тут секрет?

- виявляється, що Іван Андрійович сам був скрипалем. І не простим, а скрипалем-віртуозом, у колі друзів він брав участь у виконанні квітетів. Він був автором кількох оперних лібрето: «Кофейниця», «Ілля-богатир». Звідки ж така музикальність? Живучі у Твері, на Волзі він чув багато пісень швачок, народних приспівок. Полюбляв бувати з батьками на ярмарках, де набував багато музичних вражень. Ось звідки така музикальність. Але Крилов обирає долю поета-байкаря.

- Чи створив би Крилов цю байку, якби не було музики? Чому?

- Скажіть, а який тип квітету змальований у байці, вокальний чи інструментальний? (Інструментальний)

Показ фотографій вокального і інструментального квітету.

- А чи знав Крилов, як насправді звучить квітет? (Звичайно знав)

V. Слухання музики.

- А тепер і ви послухайте, як звучить квітет, коли ці самі інструменти тримають у руках справжні музиканти. Помилуйтеся і насолодіться цими звуками.

Слухання квітету для двох скрипок, альту і віолончелі В. Барвінського.

- Які почуття (настрій) викликав у Вас твір?

- Порівняйте пісню «Чарівний смичок» і квітет В Барвінського за такою схемою: мелодія, інструменти, теми.

VI. Підсумок уроку.

- Я вам не називала нашу тему уроку, будь-ласка, спробуйте її сформулювати самі.

- Чи збідніла б література без музики?

VII. Домашнє завдання.

Знайти байки про музику.

Урок №12

Тема уроку. Квартет.

Мета. Познайти учнів з байкою І.Крилова «Квартет», в якій музика є дійовою особою.

Завдання: використовуючи текст байки І.Крилова «Квартет», з'ясувати з учнями склад струнного квартету; простежити взаємозв'язок музики та літератури у жанрі байки; відзначити, що якби не було музики, не було б і байок, в яких музика грає головну роль; розвивати навички чіткої дикції у піснях «Чарівний смичок» та у «Пісеньці друзів».

Музичний матеріал. Норвезька народна пісня «Чарівний смичок»; Г.Гладков. Пісенька друзів; В.Барвінський. Квартет (друга частина); А.Житкевич. Все це потрібно мені.

Обладнання. Музичний центр, касета №1, трикутники, портрет І.Крилова, картки із зображенням струнних інструментів, підручники для 5 класу О.Лобовой.

Методи. Створення проблемно-пошукової ситуації, гри, вправ, бесіди, «Мікрофон», «Мозковий штурм».

Тип уроку. Комбінований.

Хід уроку.

I. Вхід до класу під звучання норвезька народна пісня «Чарівний смичок».

Музичне привітання.

II. Повторення. Перевірка домашнього завдання.

Бесіда з учнями, в якій з'ясовуються тема семестру, літературні жанри (вірші, казки), в яких музика є головною дійовою особою. Перегляд дитячих малюнків до творів.

- Вірші, казки - це літературні жанри. Повернемось до жанрів музичних.
- Назвіть найбільш розповсюджений і популярний музичний вокальний жанр. (Пісня).
- У тексті якої пісні йдеться про вплив на людину музики та музичного мистецтва? (Чарівний смичок). Отже, підготуймося до співу.

III. Вокально-хорова робота.

- Робота над дикцією та точним інтонуванням мелодії у пісні «Чарівний смичок».
- Виконання пісні з солістами та ритмічним акомпанементом на трикутниках.

Підкреслити, що як би не було музики, - не було б віршів та пісень «Чарівний смичок».

Учитель: А тепер пригадайте казку, в якій музика допомагала головному герою та його друзям завоювати серце принцеси, розчулити короля та вигнати розбійників з королівства. (Бременські музиканти).

- Хто написав музику до цієї казки, зробивши з неї мюзикл? (Г.Гладков)

Запропонувати учням наспівати відомі їм пісні з мюзиклу Г.Гладкова. *Виконання «Пісеньки друзів».*

IV Мотивація діяльності учнів. Оголошення теми та мети уроку.

- Як ви вважаєте, для чого люди вигадали різні види мистецтва, складають пісні, пишуть казки, вірші?
- Які ще літературні жанри вам відомі? (Оповідання, повісті...)

Учитель: Сьогодні ми поговоримо про незвичайний жанр. Як ви гадаєте, про який? *(Читаю визначення байки: коротке, звичайно віршоване оповідання, що в иносказательной формі, сатирично відображає людські недоліки, вчинки та відносини.)*

Отже, тема уроку - **байки**. Але ж у нас урок музики, то про які байки піде мова? (Про байки, в яких музика відіграє головну роль).

Пригадати з учнями що їм відомо про жанр байки, з'ясувати, хто з відомих письменників писав байки, яка «музична» байка І.Крилова є найвідомішою. Учитель: Мета уроку – познайомитися з байкою «Квартет» та за допомогою тексту з'ясувати кількісний та якісний склад квартету.

- Квартет - 4 виконавці: 4 співака, 4 музиканта, що грають на різних інструментах...
- «Створіть» свій власний варіант квартету будь-якого складу. *(Використовуючи метод "Мікрофон", вислухати відповіді учнів).*
- Звернемось до тексту байки та визначимо склад «криловського» квартету. «Достали нот, баса, альт, 2 скрипки...»
- Інструменти якої групи симфонічного оркестру згадуються? (Струнної смичкової)
- Пригадаємо склад цієї групи. *(Називаємо інструменти та робимо експозицію з карток із зображенням цих інструментів)*
- Які з них увійшли до складу квартету? (2 скрипки, альт, «бас»).
- Який інструмент у часи І.Крилова називали «басом», як ви вважаєте? *(Думки розділяються: віолончель або контрабас).*

Учитель: Отже, є проблема: треба вирішити, який інструмент повинен бути четвертим і чому саме він? *(Учні висловлюють власні думки, вчитель скеровує увагу на тембр голосу віолончелі та контрабасу. Результат дискусії - визначення близькості тембру саме віолончелі до тембрів альт та скрипки).*

V. Слухання байки «Квартет» з музичними фрагментами.

Завдання перед слуханням байки І.Крилова «Квартет»: визначте основну думку твору; чи сподобалось вам звучання «криловського» квартету?

Запропонувати учням послухати справжній струнний квартет у виконанні професійних музикантів.

Завдання перед слуханням «Квартету» В.Барвінського (друга частина): визначити в чому різниця у виконанні музики у першому та другому випадках, з'ясувати, який настрій передає музика В.Барвінського.

* *Завдання для ерудитів:*

1) Чи завжди музиканти грали на легато?

2) Як називається прийом гри на струнних щипком? (Піццикато).

Слухання другої частини квартету В.Барвінського.

- Який настрій вам передала ця музика?

- Чи сподобалось вам як звучить справжній струнний квартет?

VI. Підсумок уроку.

Робота з підручником. Запропонувати учням розгадати ребус, прочитати визначення квартету та відповісти на запитання (стор. 50-51). Оцінювання результатів роботи.

- Чи сподобалось вам «досліджувати» байки, слухати струнний квартет?

- Чи потрібно це вам? *З'ясувати, що ще потрібно у житті.*

Запропонувати прослухати пісню А.Житкевича "Все це потрібно мені". Розучування пісні.

VII Домашнє завдання: познайомитися з байками, в яких музика є головною дійовою особою.

Сердюк О.П.

5 клас № 13

Тема уроку. Чарівні сили музики

Мета. Познайомити учнів з оповіданням, в якому музика є головною дійовою особою

Завдання: вчити розуміти мову музики, слідкувати за взаємозв'язком музики і літератури в оповіданні «Старий кухар»; познайомити з особливостями будови та звучання клавесину; розвивати навички виразного унісонного співу з використанням штрихів *legato* і *non legato*; виховувати інтерес до музичної та літературної класики.

Музичний матеріал: К.Паустовський «Старий кухар», О.Житкевич «Все це потрібно мені», В.-А. Моцарт. Концерт для фортепіано с оркестром № 23, В.Барвінський. Квартет (II ч.).

Обладнання: портрети К.Паустовського, В.-А. Моцарт; фоторепродукція із зображенням клавесину; музичний центр, диск із записем творів, трикутники; таблиця «жанри літератури».

Методи та прийоми: прийом використання таблиці, метод вправ, аналізу творів мистецтва, емоційний вплив, гри, пластичного інтонування, створення проблемно-пошукової ситуації, метод «Мікрофон».

Тип уроку: комбінований.

Хід уроку.

I. Вхід до класу під звучання пісні О.Житкевича «Все це потрібно мені».

Музичне привітання

II. Вокально-хорова робота.

- Вам знайома пісня під звучання якої ви заходили до класу?
- Який настрій вона передає?
- Розспівування на початкових фразах куплету пісні
- Складання виконавського плану пісні
- Виконання.

III. Актуалізація опорних знань. Перевірка домашнього завдання.

- Як називається тема нашої чверті?
- Перелічіть відомі вам літературні жанри.
- Хто з відомих пісенників-байкарів писав «музичні байки»? Наведіть приклади.
- Що таке квіртет?
- Які музичні інструменти входять до його складу струнного квіртету?
- Хто автор квіртету для двох скрипок, альту та віолончелі?
- Які прийоми гри на скрипці вам відомі?

Завдання перед слуханням фрагменту квіртету.

- Визначте настрій переданий у музиці.
- За допомогою пластичного інтонування визначте прийом гри пічкато у квіртеті В.Барвінського.

IV. Оголошення теми та мети уроку.

Організація роботи з таблицею «Музика в літературі».

- Що таке жанр?
- Перелічіть відомі вам літературні жанри.
- Який жанр відсутній у переліку? (Оповідання).

Учитель: Отже, тема нашого уроку –

- Назвіть ім'я письменника, в творчому доробку якого є оповідання про природу, про музику («Корзина з ялинковими шишками» К.Паустовського).

Сьогодні ми знайомимось з оповіданням «Старий кухар»у якому згадується інструмент клавесин.

Розповідь учителя про особливість клавесину. Організація роботи з наочним матеріалом – фоторепродукції із зображенням клавесину.

Учитель: Клавесин був розповсюджений 200-300 років тому. Хто з відомих вам композиторів жив у той час і міг грати на клавесині? (В. Моцарт, Й. Бах).

Отже, слухаємо оповідання і намагаємось «побачити»те, що бачив старий кухар

V. Слухання оповідання «Старий кухар» з музичними фрагментами.

- Хто і що допомогло сліпому помираючому «побачити» кохану людину?
- Яку картину намалювала музика Моцарта та
- Що ви знаєте про В.Моцарта та його творчість?
- Чи існувало б оповідання, якби не було музики?

VI. Підсумок уроку.

- Які твори звучали на уроці?

- Який з них особливо для вас є значущим? (використання методу «Мікрофон»).
- Про який музичний інструмент ми дізналися?
- Яку роль відіграє музика в оповіданні «Старий кухар»?

VII. Домашнє завдання. Навести приклади прозового твору по музику та музикантів або придумати свою історію.

Урок №15

Молибог Л.М.

Тема. Музика екрану.

Мета: засвоїти поняття «мюзикл».

- Завдання:**
1. Поглибити уявлення учнів про види різних жанрів мистецтв.
  2. Формувати здатність висловлювати особисте ставлення до творів мистецтв.
  3. Формувати відчуття ритму.
  4. Виховувати естетичні почуття.

Музичний матеріал:

1. А. Мігай «Казковий бал»
2. Р. Роджерс «До, ре, мі...»

Обладнання: баян, магнітофон, касета, схема, підручник О. Лобової для 5 класу.

Методи: емоційна розповідь, бесіда.

Хід уроку.

I. Вхід до класу. Привітання.

II. Актуалізація опорних знань. *Оголошення теми уроку.*

На уроці продовжимо роботу над піснею «Казковий бал».

Пам'ятайте! Злагожденість і приємне звучання хору залежить від кожного з вас.

- Хто є автором пісні «Казковий бал»? (*Алла Мігай*)
- Що ви знаєте про Аллу Мігай? (*Алла Мігай пише дитячі пісні, музичні казки. Також вона ведуча телепередачі «На добраніч, діти»*)
- Ви всі любите дивитись телевізор. Які телепередачі вам найбільше подобаються? (*Відповіді учнів*)

Сьогодні ми не уявляємо свого життя без кіномистецтва.

- Які види мистецтва поєднуються в кіно? (*Література, образотворче мистецтво, театр, музика*)
  - Що лежить в основі сюжету кінофільму? (*Літературний твір*)
  - Пригадайте, як називається літературна основа опери чи балету? (*Лібрето*)
- Літературна основа кінофільму – це сценарій. Сценарій, як і лібрето, є «посередником» між твором та кінофільмом. Слово кіно походить від грецького рух. Перші фільми були німими, але вони супроводжувались грою піаніста.
- Подумайте, яке місце посідає музика в кінофільмах?

(Музика звучить у багатьох кінофільмах. Співають герої фільмів. Часом музика використовується за кадром, але вона відтворює настрій, емоційну атмосферу кінострічки)

Тема нашого уроку: музика екрану.

Без музики неможливий такий театральний жанр як мюзикл.

Мюзикл – це музична вистава, в якій на основі літературного сюжету поєднуються різноманітні виражальні можливості музичного, хореографічного, драматичного, оперного мистецтва.

У 1965 році американський режисер Роберт Пайз представив глядачам художній фільм «Звуки музики». Фільм був створений на основі одного з кращих мюзиклів композитора Роберта Роджерса, події якого відбуваються у 1938 році в Австралії.

(Робота з підручником на ст. 66)

- Хто є головною особою фільму?
- Хто така Марія?
- Чому вона навчає дітей?

III. Слухання музики.

Звучить фрагмент із кінофільму «Звуки музики».

1. На якій мові виконується пісня?
2. Які знайомі слова ви почули?
3. Хто виконує пісню?
4. Який настрій, характер пісні?
5. Яві почуття викликає?

IV. Вокально – хорова робота.

Розучування пісні «До, ре, мі...»

1. Розучування нотного запису *(робота з підручником)*.
2. Звернути увагу на ритм *(четвертна, з крапкою, пауза, залігована нота)*.
3. Звернути увагу на інтервальні стрибки, артикуляцію.
4. Передавати характер, настрій пісні.

V. Підсумок уроку.

- Чому музика є головною дійовою особою фільму «Звуки музики»?
- Чи може існувати кіномистецтво без літератури і музики?

сценарій	Л	лібрето
	І	
	Т	
	Е	
мультфільм	Р	опера
кінофільм	А	балет
	Т	мюзикл
	У	
	Р	
	А	

Із поданих слів вибери відповідні і впиши в листочки.

VI. Домашнє завдання.

Скласти віршики про ноти.

Урок №17

Тематичне оцінювання №2

1. Музична вікторина

Учні визначають на слух твори, з якими знайомилися у I чверті.

Вони повинні назвати композитора, жанр, назву твору.

- 1 .В.Барвінський. Квартет для двох скрипок, альту і віолончелі
- 2.В. А.Моцарт. Фрагменти концерту №23 для фортепіано з оркестром
- 3.Р.Роджерс.Фрагмент "До-ре-мі" із кінофільму "Звуки музики"
- 4.Закарпатські народні мелодії
- 5.Грузинська народна мелодія

2.Знайди пару(музика і література)

На карточках написані назви музичних творів і назви літературних творів. Ваше завдання - з'єднати у пари музичний і літературний твори, які поєднуються за змістом.

Музичні твори

- 1 .В.Барвінський. Квартет для двох скрипок, альту і віолончелі
2. В. А.Моцарт. Фрагменти концерту №23 для фортепіано з оркестром
- 3.Укр.нар. пісня "Ой на горі та женці жнуть"
- 4.Закарпатські народні мелодії
- 5.Грузинська народна мелодія

Літературні твори

- 1 .Укр. нар. Казка "Чарівна скрипка"
- 2.К.Паустовський. Оповідання "Старий кухар"
- 3.І.Крилов. Байка "Квартет"

4. Грузинська народна казка "Чонгуріст"

5. В. Короленко. Фрагменти повісті "Сліпий музикант"

3. Дати визначення музичним термінам

I варіант

1. Опера

2. Клавесин

3. Симфонія

4. Чонгур

II варіант

1. Балет

2. Квартет

3. Концерт 4. Мюзикл

4. Назвати інструменти симфонічного оркестра

I варіант

1. Струнно - смичкова група

2. Мідні духові інструменти

II варіант

1. Ударні інструменти

2. Дерев'яні духові інструменти

5. Відгадати загадки

I варіант

1. Ця пісня дивна, урочиста,
Як над церквами давній дзвін,
Він славить працю і Вітчизну,
Ця назва всім відома...

2. Ну й велика оця скрипка -
Не можна відвести очей.

Звук низький, баритональний -

Це і є ...

3. Ми в театрі на виставі,

Закінчився перший акт.

Глядачів все менше в залі -

Починається...

4. В балеті, мюзиклі ~ сценарій,

І в опері і в опереті.

Його складає літератор,

Сценарій цей ми називаємо...

5. З піснею цією діти виростають,

Бо її матуся кожному співає.

5. Відгадати загадки

І варіант

1. Ця пісня дивна, урочиста,

Як над церквами давній дзвін,

Він славить працю і Вітчизну,

Ця назва всім відома...

2. Ну й велика оця скрипка -

Не можна відвести очей.

Звук низький, баритональний -

Це і є ...

3. Ми в театрі на виставі,

Закінчився перший акт.

Глядачів все менше в залі -

Починається...

4. В балеті, мюзиклі ~ сценарій,

І в опері і в опереті.

Його складає літератор,

Сценарій цей ми називаємо...

5.3 піснею цією діти виростають,

Бо її матуся кожному співає.

Пваріант

1. Як закружляє цей танець, Як зачарує нас. Всьому світу відомий Ніжний Віденський...

2. Музикант сліпий співає - Відчуваєш в серці жар. Інструмент свій обіймає Хто ж він є? Співець...

3. На нашім інструменті Є і струни, і педаль. Хто ж він є? Безперечно, Це - знайомий наш...

4. Хто стоїть, як вартовий. Перед нотними рядками? Хто рядок нам відкриває, Місце нотам визначає.

5. Сам пустий, голос густий, Дріб вибиває, дітей збирає.

6. Назви твори композиторів

I варіант

1. Назвати опери М.Лисенка,

2. Назвати фортепіанні цикли П.І.Чайковського.

3. Назвати опери В.А.Моцарта.

II варіант

1. Назвати дитячі опери М.Лисенка

2. Назвати балети П.І.Чайковського.

3. Назвати вокальний цикл М.Лисенка.

7. ПІСНЯ у малюнку

На дошці прикріплені чотири дитячих малюнки. Розгляньте їх. Які пісні вони вам нагадали. Виконайте пісню за власним вибором.

I. Укр. нар. пісня "Засвистали козаченьки"

2. О.Янушкевич. "Веселкова пісня"

3. Норвезька народна пісня "Чарівний смичок"
4. Укр. нар. пісня "Ой на горі та женці жнуть"

Література

1. Белова І. М., Корнілова О. В. Методика навчання музичного мистецтва у 5 класах загальноосвітніх навчальних закладів: Методичний посібник. - К.: Перун, 2005.
2. Бубнова І.С. Календарно-тематичне планування змісту уроків музики в основній школі / Серія «Методичний камертон» - Суми: РВВ СОШПО, 2008.- 36с.
3. Кабалевський Д. Б. Про трьох китів і про багато що інше. М., 1970.
4. Музыка в 4-7 классах: Метод.пособие для учителя/Т. А. Бейдер, Т. Е. Критская и др.; под. ред. Э. Б. Абдуллина; Науч. руководитель Д. Б. Кабалевский. – М.: Просвещение, 1986. - 239 с.: нот.
5. Прграми для загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний цикл. 5-11 класи. Київ-Ірпінь: Перун, 2005. – С.3-59.
6. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2000.- 216 с.

